

Намарайжинхүүбичин
барын 5
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№163 (19257)
Газетын сэн
Хэдсээтэ.

**Бүгдэ
арадай
газетэ**

БҮРЯД УНЭН

*Бүгд
арад
газет*

НЭГЭ ХЭДЫ БОЛООД ЛЭ...

номера

номера

С. БАДМАН

армаар шүхалаг асуудал

А. С. АЙДЫНОВ

АН - МЭДЭЭСЭНҮҮД

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

АНХАРМААР ШУХАЛА АСУУДАЛ

хуралсалай 1993-1994 онуудхаа эхилээд, Россин Федерацийн юрэнхы хуралсалай газарнууд ниитын эрдэм заалгаар шэнэ шэглэлээр хүдэлжэ захилаа. Хорин нэгдэхэ зуун жэлэй эхиндэ ажабайдалай орёо замда орожо, залуу үетэниие хуушан программаар хургажа, ажабайдалда бэлдэхэ аргагүй болоо хэн. Россин Федерацийн Эрдэм хуралсалай министерство 1993 ондо "Правоведение" ба "Обществознание", 1994 ондо юрэнхы хуралсалай 8-дахи, 9-дэхэ, 10-дахи ба 11-дэхэ классуудта үзэхэ "Экономикийн үндэсэ хууринууд", "Хүн", "Хүн ба общество", "Философиин үндэсэ хуури", "Политологиин үндэсэ хуури", "Социологиин үндэсэ хуури" гэхэн шэнэ предметүүдые шудалха программанууд "Обществознание" гэхэн ниитэ гаршаг доро суглуулагдаад, жаахан ном болгон хэблэгдээ. Нёдондо гарахан программань удахаараа урзандаа жэлэйхиһэ холо дээрэ. Шэнэ программатаяа тааралдахан хуралсалай номууд (учебнигүүд) хэзээ хэблэгдэжэ, багшанарта, хурагшанарта хүрэхэ ерэхэб? Лаблан хэлэхэнэ бэрхэтэй.

Философиин, социологиин ба политологиин гол шухала эхин мэдээсэлнүүд нэрлэгдэнэ программанууд соо гол түлэб зүбөөр үгтөө. Хуули ёһоной асуудалнууд өөдтэй хайнаар бэшгэдэггүй. Гэмьнь гэхэдэ, тэдэ асуудалнуудые эрдэмтэд-юристнүүд бэшэ, педагогикоор мэргэжэл абahan зон тайлбариллаа бшуу. Олон юумэнүүдые урда, хойнонь оруулжа байжа бэшэһэн байна. Пенсээр хангалга, ажал хэхэ шадалаа саг зуура алдаад байхадаа, тэдхэмжэ абаха гэхэ мэтын шухала эрхэтэдэй эрхэнүүд тухай юушые хэлэгдэнэгүй.

"Обществознание" программын 19-дэхэ нюурта нацинууд ба үндэсэ яһатанай хоорондо гарадаг харилсаануудта оройдоол гурбахан мэдүүлэл, гурбан мүр үгтөө. Минии ханамжаар, энэ тон бага. Бээ даахан байдалтай, бүрин эрхэтэ байдалтай болохободи гэжэ байжа хаахаралдаад, июнийн 12-ой үдэрые россиянуудай эрхэ сүлөөгөө олохон ехэ үдэр, хайндэр, ажал хэхэгүй—амаралтын үдэр гэжэ байжа сонсоход, юу амжаа, ямар юумэнүүдые туйлаабиди? В.Медведевэй "Комсомольская правда" буряадууд тушаа бэшэһэн статья ханатгы. Гол эрмэлзэлын хулгай ба архидалгада эсэргүү бэшгэдэнхэй бэшэ, халбагаа хахаралга хүжэрөөхэ гэхэн далда зорилготой хаш гээд һэжэг түрэмөөр. Буряадай хүдөө ажахын институт дүүргэһэн Медведев манай республика дотор ажаһуудаг арадуудай: буряадуудай, ородуудай, еврейнуудэй, эвенкнүүдэй, украинцуудай, полягуудай, татаарнуудай үнинһөө хойшо тогтонхой хани барисаае мэдэхэгүй байгаа гээд баталан хэлэмээр бэшэ. Арадуудай хоорондын харилсаанда "яһа хаяха" дуратайшуул бии. Хунгалтада бэлдэхэлэй эхилээд

байхан мүнөөнэй эрхэ байдалда энэ асуудалые анхарангүй байжа болохогүй.

Совет засагай мандажа байхада, арадуудай хани барисаа батажуулха талаар лекцинүүд, хөөрөлдөөнүүд ходо боложо байдаг хэн. Киношье, телевиденишье энээндэ тон ехэ анхарал табидог байгаа. Социализмын тала баригша бэшэ байхан Дж.Хатчинсон "Мүнөө сагай национализм" гэжэ ном соогоо Совет засагай бээлүүлхэн национальна политика хаанта засагайхиһаа "тад ондоо байхан", "совет патриотизмын үүргые буруушаабал, тэнэг сэгнэлтэ мүн" гээд бэшэнэ. Коммунист үзэлдэ эсэргүү тэмсэгшэ гэжэ мэдээжэ болонхой З.Бжезинский 1986 ондо хэблэгдэнэ "Нааданай түсэб" гэжэ нэрэтэй ном соогоо СССР-ые бута хүргэхэ хүсэнүүдэй нэгэн болгон, национализмые дэбэргэхэ зорилго табиһан байдаг.

"Национальна асуудал Советскэ Союз дотор эсэслэн шийдхэгдэнхэй" гээд арбаад жэлэй саада тээ хэлсэдэг байгаабди. Тэрэмнай үндэһэгүй баталамжа байшоо гээд мүнөө харанабди. Тиигэбэ яабашье хаа, мүнөөнэйхиһөө холо дээрэ байгаа бшуу. Энээгээрэ совет хүнүүд омогорхдог хэн.

Национализм гэшэ хоёр ондоо: хайн, муу талануудтай байдаг. Совет гүрэнэй байхада, интернационализмые али болохоор дэмжэдэг, национализмые мүрдэдэг, муушаддаг байхан юм.

Национализмые Россин эрдэмтэн Н.А.Бердяев иимэ хоёр хуби болгон хубаадаг бэлэй: эзэрхэг түримхэй, хандаргахы хүсэтэй, зоологическа түхэлтэй, нэгэ талаһаа, зохёон бүтээгшэ, байгуулхы, ниитын дэбжэлтэ тээшэ хүтэлбэрлэхэ шадбаритай, нүгөө талаһаа фашизмын, расизмын, ехэ яһатанай дээрэлхүү шовинизм түхэлтэй национализм байжа болохо. Мүн лэ националис үзэл либеральна, марксист, демократическа түхэл үнгэтэйшые байдаг гээд түүхэ гэршэлнэ.

Колониальна дарлалтые бута сохин үгы хэхэдэ, арадуудай, нацинуудай бээ даанхай гүрэнүүд болон сүлөөрэн хүгжэхэдэ, национализм хайн үүргэ дүүргэе хэн. Национализм заримандаа патриотизмые туг болгон хүгжэдэг. Энээндэ тон анхаралтайгаар хандаха, урдаа табиһан ойрын ба аласай зорилгынь тааха шухала.

Арадуудай бээ даанхай, бүрин эрхэтэ байлга, юрэнхыдөө бүхы талаһаа дэмжэгдэдэг гэшэ бээ. Бүрин эрхэтэ байлга гэдэгы хэтэрмээр хэрэглэһэнэй эсэстэ чечен арад хосоржо халахын туйлда хүрэхэ байтараа, балмад удамаршадаа захидажа захалба хаяа?

"Танилтай хүн талын шэнээн, танилгүй хүн альганай шэнээн" гээд буряад зон зүб хэлсэдэг. Тон хайн ород нүхэрөө урдань "тала" гээд хүндэлэн хандадаг, али болохо юумээс андалдан абалсадаг, бээ бээдэе ехээр этигэдэг байхан юм. Энэ хайн хайхан заншалаа нэргэхэдэмнай яаха юм?

Буряадта 1994 ондо болохон хунгалта урдын хунгалтануудхаа юугээрээ илгарааб гэхэдэ, хунгахаяа ерээшэд бюллетень гартаа абаад байхадаа, тэндэ бэшээтэй хүн ямар яһанайб гээд анхардаг болонхой байгаа. Декабрь соо хунгалта болохонь. Арадуудай хани барисаа бэхжүүлхэ тушаа идхалгын ажал ябуулмаар саг одоо ерээл.

С.Д. БАДМАЕВ,
философиин эрдэмэй кандидат.

УГТАХААР БЭЛЭН

Улаан-Үдэ хотымнай дээдэ болон дунда хургуулинууд хуралсалай шэнэ жэлдэ хэр бэлдээ гэшэб? Жэшэнь, электротехникум оюутдаа угтажа абахаар бэлэн. Техникумэй хамтын болон хуралсалай байрануудта зунай амаралтын үедэ заһабарилгын хүдэлмэри хэгдээ.

Хамтын байрада дулаасуулгын, уһа ябуулдаг санитарно-техническэ түхээрэлгэнүүдэй зарим тэды заһабарилга, шэрдэлэ, сагаадалга хэгдэжэ дүүрбээ. Хүйтэнэй саг болотор сонхын шэлнүүд шэнэлэгдэхээр хараалагдана. Оюутдай байрын эдэ шанадаг таһалганууд соо электро-пешэнгүүд тодохдоо.

Харин хуралсалай байрада дулаасуулгын, уһа ябуулдаг системнүүд ганса заһабарилгадаа. Техникумэй мүнгэн хангай байдалай хүндэ хэн тулань, шэрдэлын, сагаадалгын хүдэлмэри энэ жэлдэ хэхэгүй гэжэ шийдхэгдээ. Мүнөө техникумэй хуралсалай байрын хушалта яаха тухай асуудал гансал шийдхэхэ үлэбэ.

Т. ЦЫРЕНОВА.

Коммерческэ "Монолитстрой" предприятия. Долоон даххартай томо гэрэй нэгдэхэ блогот хуури дээрэ ханануудай бодхоогдожо эхилхэдэ, Валерий Васильевич Беляевай хүтэлбэрлэдэг бетонцигуудай, Геннадий Алексеевич Антиповай шулуушадый бригадирнууд сүлөөгүй комплексно барилгануудые эхилжэ, хэжэ байнхай.

4-дэхэ разрядтай шулуушан, ажалай ветеран Сергей Перевозников ажал дээрэ хүндэтэй хүнүүдэй нэгэн юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: шулуушан С. К. Перевозников.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

БАГШАНАРАЙ ЗҮБЛӨӨН

Аймагай түб хуури Хэрэндэ багшанарай заншала зүблөөн үнгэрбэ. Аймагай эрдэм хуралсалай таһагые даагша Ю. А. Хоренов бүхы хургуулинуудай саад болон сад-яслинуудай, хүүгэдэй зохёохы бэлигые хүгжөөлгын байшангуудай ажалхэрэг тухай тогтожо, тодорхой шэнжэлэл-ба шүүмжэлэл хэбэ.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадагшад мүнөөнэй хүшэр сагые урдаа барингүй, яагаад хүдэлбэл дээрэб гэжэ тодорхой, аша туһатай хөөрөлдөө хээ. Багшын ажалай ветеранууд Зинаида Даржаевна Шохонова, Алла Васильевна Толмачева,

Ирина Сыреновна Моглоева, Геннадий Чингисович Будаев болон бусадые суглаанда хабаадагшад хүндэлөө.

Галбын дунда хургуулиин багшанарай коллектив үнгэрхэн хуралсалай жэлдэ ехэл хүшэр байдалда орооһон. Дулаасуулгын түхээрэлгын эбдэрхэнһээ, тулишын үгы байһанһаа уламжалан, гурбан нара соо хэшээлнүүд болоогүй. Хургуулиин хүтэлбэрийн багшанарай ехэ зүблөөнэй урда тоосоһон ушар ойлгосотой ааб даа. Энээнһээ гадна тус хургуулиин хурагшадый—ятаг дээрэ наададаг басагадай—ансамбль аймагай багшанарта хонирхолтой концерт-наада

табижа баярлуулба.

Аймагай багшанарай зүблөөндэ республикын Арадай Хуралай депутат В.Б.Саганов хабаадажа, үгэ хэлээ. Республикын элүүрые хамгаалгын министр, медицин эрдэмэй кандидат Б.Г.Бальжиров, медицинскэ страхованиин республиканска жасын түрүүлэгшын орлогшо В.Б.Будаев, Эрдэм хуралсалай министрствын түлөөлэгшэ С.Б.Самбуева, аймагай захиргаанай гулваагай орлогшо Н.Д.Петухов, аймагай прокурор К.В.Муханов суглаанда хабаадалсаһан байна.

В.СЫДЕЕВ.

ДОХЁО ҮГТЭБЭ

Эндэ хая Ага тосхондо "Толон" һониной "дүхэриг шэрээгэй" саана АПР-эй, компартиин, агропромой профсоюзай, залуушуулай холбооной, ажалай ба дайнай ветерануудай, эхэнэрнүүдэй хүтэлбэрлэгшэд, худалдаа наймаа эрхилдэг, арадай гэгээрэлэй ба элүүрые хамгаалгын гэхэ мэтэ эмхинүүдэй түлөөлэгшэдтэй хамта тусхай хөөрөлдөө хэжэ, 1995 оной декабриин 17-до Федеральна суглаанай депутатуудые, 1996 оной июньдэ округтой Дүүмын депутатуудые, захиргаанай толгойлогшые хунгаха хунгалтын урда тээхи ажал ябуулга бээлүүлхэ нэгэдэл байгуулхан тухайгаа сонсохоб.

Тус нэгэдэл хадаа округ доторхи мүнөөнэй хүндэ хүшэр байдал тодорхойлон, ядаралһаа гарахын түлөө эб нэгэн тэмсэхэ тухай тусхайта хэлсээ баталба. Энэ нэгэдэл хадаа тойрогой хүтэлбэрлэгшэдтэ этигэнги бэшэ байна гэжэ тэмдэглэмээр.

Энэ хөөрөлдөөн дээрэ үгэ хэлэхэн аграрна партиин нютагай эмхиин түрүүлэгшэ К. Р. Норбоев, коммунист намай эмхиин түрүүлэгшэ Д. Тумунбаяров, партиин гэшүүн Б. Р. Рабдано, АПР-эй Могойтын эмхиин толгойлогшо Ц. Н. Нимбуев, олзын ажал эрхилэгшэдэй түлөөлэгшэд А. М. Орогов, Д. Б. Бариев, Агын дунда хургуулиин багша Ц. Ч. Цыбиков болон бусад нютаг нютагуудайнгаа үйлэдбэри болон арад зоной байдалай доройтожо байхан тухай олон баримта жэшээнүүдые дурдажа, ханаагаа зобожо, сэдхэхэлээ үбдэжэ байһанаа мэдүүлээд, хандарал доройтолгонуудһаа ажахыгаа, арад түмэнөө зайсуулха хараа түсэб табижа

бээлүүлхэ дурадаа оруулаа.

Тиыхэлээр эндэ батэ хэлсээнэй ёһоор, дээрэ нютагай засаг, захиргаанай хунгагдаха кандидатуудые амаралтай тэдэнэйнгээ илахын түр нэгэдэнги ажал ябуулга эсэстэнь түлөөлэгшэдые хүтэл зургаануудта ажал округтоо уналга ханга абарха зорилго таби тухайлхаар.

Үйлэдбэрийн үзэ хэмжээнэй хойшоо ажал илангаяа округтой хунгал хандарал багшанар, мэргэжэл болон бусад тэдхэгдэдэг бусад ажал салын хүлһые хэдэн түлэдэггүй ябал тэрээнтэй хамта мүнхэ жасые олзын хэрэгтэ эмхинүүдтэ табижа ушарнууд ехэ шуура татаһан, ниитын зөөри түрэдэ байгаагадай зурга хэмжээгээр, автомашинуудые, мунгөөр бариһан гоёё байрануудые баримтанууд хунгалтай хорилдооной үедэ хатуу шгоо шүүмжэлээд эрхэ шэнжэтэй байна.

Агын округ дотор хунгал дохёо үгтэбэ янзатай түхэлэй уряа найдаба. Соностохонь ха. Хин үгэнүүдтэ обтоногүй шүүжэ, бодомжологшөө зонгойнгоо түлөө үнэбээ зоригжолтой, уаарил урагшань дабшуулжа мэргэжэл, соёл түлэс шэлэн хунгаха саг адал Энэ алдуу гаргаха ёһо

Ц. ГОН

ХАЙШАН ГЭ ЕВРЕЙ БОЛОМ

хүүлэй 6 жэл соо руу зөөжэ ерэхэн табиг нэгэниин еврей багш Ороной Дотоодын хур министрство иимэ толилбо. 1989 ондоо болотор Израильда ажал ажаһуудаг болохон 30 хүнэй 110 мянган хүн гээ хаа, ямар нэгэ ондоо гээд заахан гү национальн элэрүүлэгдэлэй тэмдэглэгэ үнэмнэлэгнүүдые аби

ДҮҮМЭ ДУРАДХАНА - ПРОФСОЮЗУУД ДЭМЖЭНЭ

1995 оной июлийн 21-дэ Россин Федерацийн Гүрэнэй "Тэр байрын, коммунальна хангалгын түлөө эрх зорилго болзор тухай" тухай абтаа. Хангалгын түлөө эрх зорилго болзор тухай абтаа. Хангалгын түлөө эрх зорилго болзор тухай абтаа.

хангалгын түлөө эрх зорилго болзор тухай абтаа. Хангалгын түлөө эрх зорилго болзор тухай абтаа. Хангалгын түлөө эрх зорилго болзор тухай абтаа.

Гүрэнэй засагай федеральна албан зургаануудта, гэрэ тоодо Гүрэнэй Дүүмэдэ гомдол ороно.

Тиин Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмэ иигэжэ тогтооно:

Хууляар хараагдаһан гэр байрын түлөө, хангалгын түлөө түлбэрийн шэнэ гуримда оролгын болзор хэлгэхыень Россин Федерацийн Правительствата, мүн Россин Федерацийн субъектнүүдэй гүйсэдхэхэ засагай зургаануудта дурадхаха;

Шэнэ гуримда оролгыё 15 жэлэй хугасаада шата шатаарнь бөөлүүлхэ.

Буряад Республикын профсоюзудай совет Гүрэнэй Дүүмэ шийдхэбэри дэмжэжэ, зохио албан зургаануудта профсоюзудай хабаадалгатайгаар энэ гурим хаража үзэхыень, мүн 1996 оной январийн 1-һээ бөөлүүлжэ эхилхээр даалгахыень Буряад Республикын Президент А. В. Потаповые гуйжа байһанаа мэдүүлнэ.

Профсоюзудай советэй хэблэлэй албан.

БОГОНИ МҮРӨӨР

Республикын Правительствын Тогтоолоор, агнуурийн 86.800 гектар талмай Баунтын аймагай 39-дэхи ПТУ-да даалгадаба.

Эвенкнүүдэй заншалта агнуури, оро үсхэбэрилгэ эрхилхэ талаар мэргэжэлтэдые энэ училищи бэлдэдэг юм. Тиин дүйдүршэлтэй ангуушадый болон оро үсхэбэрилгэшэдэй элидхэлнүүдые шагнахааа гадна, хурагшад олоһон мэдэсэ шадабарья бодото дээрээ хэрэглэхэ аргатай болобо.

Байгал нуур шадархи онсо байхан байгаали харин гүрэнүүдэй аяншалагшадый һонирхол татаһаар. Тэдэнэй буушуу барижа, ой тайгаар зайха ушарнууд олошорно. Ушарынь гэхэдэ, харин фирмэнүүдтэй харилсадаг коммерческэ зарим байгууламжанууд гадаадада экономика хольбоогоо бүри нягта болгохын тула айлшадтаа иимэ арга олгоно бшуу. Энэ ушарта республикада горитой хэмжээнэй гарза хохидолой ушаруулагдаһан иинь ойлгосотой. Гэхэ зуура манай байгаалитай танилсуулхын тула аяншалагшадта үзүүлэгдэһон хангалга, тусхай зүбшөөлөөр агнуури хэлгэ - эдэ бүтэдэ республика дотор аяншалга хүгжөөжэ, финансова олзо дээшлүүлхэ нэгэ хайн арга боложо үгэхэ байгаа.

Республикын Правительствын "Харин ороноудай аяншалагшадый хабаадалгатайгаар Буряад Республикын газар дэбисхэр дээрэ Россин агнуурийн аяншалга хүгжөөхэ тухай" тогтоол соо эдэ эрхэтэдэй хабаадалгатайгаар агнуури үнгэргэлгын үедэ тусхай зүбшөөлөөр зэрлиг амитадые алаха тухай дүрим баталагдаба. Энэ дүримэй ёһоор, агнуури эмхидхэгшэдэй зүбшөөл абананай удаа харин ороноудай аяншалагшад агнуури хэхэ эрхэтэй.

Түлөөһэтэ зүбшөөл үгэхэ тухай асуудалые Агнуурийн нөөсөнүүдые зүбөөр хэрэглэхэ, мүн хамгаалха талаар управлени шийдхэхэ юм. Агнуурийн газарые арендэдэ үгэхэ тухай хэлсээ, мүн агнуурийн хувчинуудые эбдэхэ ушарай гарабал, эрхэтэдэ агнуури хоригдохо.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

Ирина Николаевна Беломестная акционернэ "Нарин сэмбын мануфактура" бүлгэмэй бүд нэхэдэг эгээл томо цехтэ 17 жэл хүдэлжэ ябана. Тус цехтэ 270 хүн хоёр халаанда ээлжэлээд хүдэлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: бүд нэхэгшэ 5-дахи разрядтай хүдэлмэришэн И.Н.Беломестная.

С.БАДДУЕВАЙ фото.

ЗАБАЙКАЛИЙН СЭРЭГЭЙ ОКРУГТО

ЯПОН СЭРЭГ ХҮНӨӨГДӨӨ

Япон милитаристнуудые илаһаар 50 жэлэй, дэлхэйн хоёрдох дайны дүүрбээр ойн байрай үдэрнүүдые Забайкалийн сэрэгэй округ үргэнөөр тэмдэглэхэ бэлдэжэ эхилбэ. Квантунска армийн сэрэгшэдые һамна бута сохихон Забайкалийн фронтын 20 мянган ветеранууд округойнгоо хургуулинууд, училищинуудай хурагшадтай, соединени болон частнуудай сэрэгшэдтэй уулзалга, хоёрлдоонүүдые үнгэргэжэ, тэрэ холын дайн байлдаан тухай хөөржэ үгэнэ. Мүн округой хүтэлбэрилэгшэд, гарнизонной начальнигууд, захиргаануудай гулаанууд тэдэнэртэй уулзалгануудые үнгэргэхэ болоно.

Республиканууд болон областнуудай дайнай ветерануудай эмхинүүдтэ, нутагуудай захиргаануудта тусхай уулзалганууд үнгэргэдэхэ юм. Тийхэдэ 1945 ондо милитарис Японие илахада үзүүлһон үүргэ ба дүнтүүд тухай асуудалаар сэрэгэй-научна конференци үнгэргэгдэхөөр хараалданта.

Дайнай ветеранууд, сэрэгэй албанда байгшад сентябрийн 1-2-ой үдэрнүүдтэ Буряад, Саха-(Яхад) Республикнүүдта, Эрхүүгэй, Шэтын областнуудта Илаатын ойдо зориулагдаһан баяр ёһолоһой

суглаанууд болохо юм. Тэрэ дайнда һаһа бараһан сэрэгшэдтэй дурасхаалай газарнуудта олон зоной хабаадалгатай ёһолоһууд болохо, баглаа сэгсгүүд табигдаха болоно.

Японие илаһаар 50 жэлэй ойн байрай үдэрнүүдтэй үнгэргэгдэжэ байха үедэ сэрэгэй гарнизонуудта зон ерэжэ, Россин Армийн эбсэгжэлтэй, һүүлэй үедэ бии болоһон техникэтэй дүтөөр танилсаха юм.

КОМАНДИР НУУДАЙ НУРАЛСАА

Округой сэрэгүүдые командлагшын үүргэ дүүргэжэ байһан генерал-лейтенант Н. Б. Кормильцев округойнгоо бүлэг хүтэлбэрилэгшэдтэй сүт хамта зүүн зүгтэ алба хэжэ байһан гарнизонуудта ошожо, һуралсалаарнь, хүдэлмэришнэ һонирхо. Тийхэдэ сэрэгшэдтэй дайшалхы бэлдэхэдэ, тэдэнэй ажабайдал, һуралсалаа үзэгдэдэг дутуу дунда зүйлнүүдтэ болон бусад олон тоото асуудалнуудта гол анхаралаа хандуулаһан байна.

Округой соединенинүүдтэй командирнуудай һуралсал болоо, методическа ба һуралсалай материална баазануудтай хэр байһанаар һонирхо, шүүмжэлхы удхатайгаар хандаа.

ЯМАР ХҮБҮҮД АЛБА ХЭХЭЭ

ЕРЭНЭ? Округой хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулдаг таһагай

хүдэлмэрилэгшэд уялгата албанда ерэнһон хоёр мянганһаа үлүү сэрэгшэдтэй дунда тусхай шалгалта үнгэргэбэ. Тэдэнэртэй гурбанай нэгэнийн (46 процентн) дунда хургуули, дунда бэшэ хургуули дүүргэһон гэжэ тодорюулагдаа. Тусхай дунда хургуули дүүргэгшэд оройдоол 17, дээдэ хургуулигтан нэгэл процент болоһон байха юм.

Тэдэнэртэй табанай нэгэнийн спортивно-техническэ оборонын бүлгэмтэй хургуулида ябажа, тусхай мэргэжэлтэй болоһон байна.

Үшөө ямар асуудалда үгтэһон харуу һонирхол татааб гэхэдэ, гурбан процентн коммерсантаар, 23-нийн промышленностьда, 19 процентн хүдөө ажахыда хүдэлһон байха юм. Харин эдэнэртэй 16 процентн сэрэгтэй уялгата алба хэхэ дурагүй байһан, 12 процентн түрмэдэ һууһан, милицийн таһагуудта ходо ородог байһан тухайгаа мэдүүлэ.

Манай округто алба хэхэ ябаһан офицернүүд эдэ бүхы дутуу дунда зүйлнүүдые түрүүлһон үдэрһөө усаджаа. Эхэ орондоо хэрэгтэй хүбүүдые хүмүүжүүлжэ гаргахын түлөө оролдон, үдэрһөө үдэртэ үсэд зоримгой һуралсал-һонирлын хэмжээ ябуулгануудые саг үргэлжэ эмхидхэжэ эхилэнхэй.

В. ШЕБЛАНИН, округой хэблэлэй түбэй таһагыё даалһа.

Үдэрэй үзэгдэлнүүд

ПАРКНУУД ХЭНДЭ ХЭРЭГТЭЙБ?

Улаан-Үдэн түбэй амаралтын парк соогуур ябаханда, одоол илгэдоһон байдал үзэгдэнэ даа. Амарангаа, парк соохи хандалы эрх зорилго болзор тухай абтаа. Хангалгын түлөө эрх зорилго болзор тухай абтаа.

Аттракционуудай дэргэдэ ерэхэдэ, эндэшые хүн үсөөн. Ехэшүүлэй аюулгэ нааданда 2-3 хүн лэ һууна хэбэртэй. Харин "Мүргэлдэдэг автомобильнууд" гэхэн нааданда мүргэлдэхэ гэхэ юмэн үгы, ойдоол ганса автомобиль гүйлгэнэ. Хүүгэдэй 2 наадан сооһоо энэ дээр нэгэнийн эбдэрһэн байба.

Аша хүбүүнтэе ийнхэ ерэхэн хүгшөөтэй нэгэ хандалы дээрэ эрх зорилго болзор тухай абтаа. Хангалгын түлөө эрх зорилго болзор тухай абтаа.

— Урдань ямар хүхюу байгша нэм! Эндэ, тэндэ нааданууд, аюулгэнууд... Нааданда һууһын тулада ута гэгшын оошорто хаш. Нёондо зуншые ерэхэдэмнай, хүн олон байгаа нэн гээд нааданда, гэжэ халаглангяар хэлэхэ юм.

Улаан-Үдэн паркнуудай нэгэдэлэй бүридэлдэ түбэй, мүн Буряад районой "Юбилейный" паркнууд ородог юм. Эдэ паркнууд хотын захиргаанай мэдэлдэ.

А. В. Нестерук паркнуудай нэгэдэлые хүтэлбэрилэгшөөр 2-дохы ажаллана.

Хоёр жэлэй саана минии ерэхэдэ, паркин складууд хоһон болсон юм. Сагай хүнэр болоходо, паркин анханайн хүтэлбэри багаар бүхы юмээе худалдажа эхилһэн байгаа.

Мүнөө тансал аттракционуудайнгаа хүсөөр ажаидарһа эхилбэди. Эдэмнайшые дууһан хуушараа. Жэл бүри нэгэ нэгээр шалгалһаа болоулнабди.

Заримдаа эдэ наадануудһаа сугларһан мүнгэн 1-1,5 миллиондо түрэдэ. Энэшые бага ааб даа. Олонхидоо үдэрэй орошо - 300-400 мянган түхэриг, гэжэ А. В. Нестерук хөөрнэ.

Зунай хаһада паркнуудта 40-өөд хүн ажалладаг юм. Аттракционуудһаа ороһон мүнгэн дууһан салин хүлһэндэ шалгалда. Тээд зунай хаһада шалгалшадые, слесарьнуудые, электривүүдые ажаада абаагүйдэ аргагүй. Наадануудые ашаглахада шалгалтай байхын тулада саг үргэлжэ заһабарилха, шалгахы эрхэтэй бшуу.

А. В. Нестерук Улаан-Үдэ хотын захиргаанда, соёлойн таһагта ажаллана.

— Минии хандалганууд, хоһоор хэлһэндэл адли, хүндэ тодоотгүй, гэжэ директор хэлэнэ. Паркнуудай байдал нэргэхын тулада өөһэдэн нэдэлгэнүүдые хээд үзөөбди. Соёлой хэмжээ туулануудые үнгэргөө нэмди. Тээд энэмнай баһал гаргашатай, ологүй байна.

Мухар-Шэбэртэй, мүн Гусинфозёрсктой харилсаа холбоо тогтооһон байда. Манай слесарьнүүд тэдэнэй аттракционуудые ажабарилдаг. Харин тэдэнэр манда наадануудые үгэхөөр нэдүүлһанхай. Тээд хэн тэдэниие асархаб? Хэн хабсаргахаб?

Директорэй зоригжол барагдаа хаш. Үшөө тийхэдэ энэ районой, тусхайлаа һаа, Батарейкын эдиршүүл амар заяа үзүүлхээс болёо. Аттракционуудые эбдэхэ, хулууха ушарнууд олон. Энэһинээ гадна, эдэнэр директортэшые зананан, үхибүүдыешни иигэхэбди, тийхэдэбди гэжэ айлаһан байха юм. Эндэ милицийн пункт эмхидхэхэ уушгууд оруулаха, мүн лэ хэнэишые анхарал татаагүй.

— Хэрбээ парк соо автомобильнуудые худалдадаг фирмнэ ажаагүй һаа, эдэ эдиршүүл үшөө юу хэхэ нэм?

Паркин газар худалдажа абаха тухай дурадхал энэ фирмэ орууна. Иигээд байхадаа, энэ дурадхал тухай бодожо үзэхөөр хэрэг һананаб, гэжэ директор наамжанаа хубаадаана.

Магад, мүнөөр баян фирмэтэй нэгэн болоо һаа, паркин байдал ажааха гү? Харин мүнөөдөө эндэхи улуу шанаагаар гансал ажуушуул олоор сугларһаар. Юрэдөө, паркнууд хэндэ хэрэгтэйб гэжэ асуухаар лэ болоно

Т. ЦЫРЕНОВА.

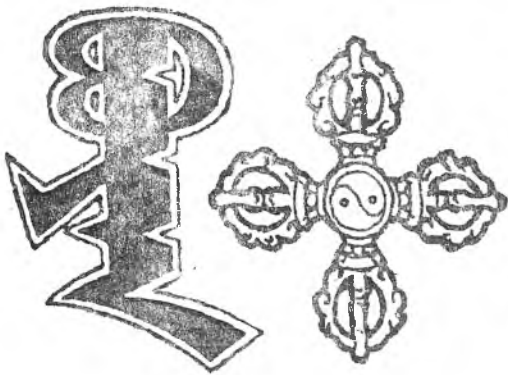
ӨӨРЫН 400 АВТОМОБИЛЬТАЙ

Бруней гэжэ багахан гүрэнэй 29-дэхи султан Хассанал Волхих гэшын эзэдэг томо ордон соо 1788 табалга тоологдоно. Урда-Хитадай алайһаа холо бэшэхэнэ ороһон Калимантан (Борнео) дотор дээрэ энэ ордон үүсхэнхэй.

Тээд Бруней гүрэнэй султан агаар ордонгоороо бэшэ, мүн тоото автомобильнуудаараа хаана ажуур суурхадга юм. Тэрэнэй бүсийн паркда 400 автомобиль

тоологдоно. Хэдэн арбаад "Ролс-Ройс", "Порше", мүн лэ олон "Мерседес", "Феррари", "Ламборджини", "Кадилак", "Линкольн", "Бентли" гэхэ мэтэ түхэлэй машинанууд бии. Тэдэнэй дунда Россин нэгэшые автомобиль харахагүйт. "Чайка", "Волга" гэхэ мэтэ элдэб түхэлэй эрхим һайн автомобильнуудые бүтээдэг орон гэжэ мүнөө хүрэтэр мэдэхгүй байгаа гэшэ гү?

(ИТАР-ТАСС).

Ум Маани Бадмээ Хум

"Буряад үнэн" сонин болон Россин Будда шажантай тус хуудаһан һарһа нэгэ удаа хэблэ гарадаг.

Август, 1995

САГАЙ ХҮРДЫН СОГ ЖАБХАЛАНТА НУРГАА

Монголой ниислэл Улаан-Баатарта болһон Дуйнхор ваанай ёһололһоо тэмдэглэлнүүд

ЮРЫН НҮЭЗЭГТЭН Ямаршье хатуу үедэ нюусааршье һаа, Бурханаа тахижал, эхэ хамаг амитанай түлөө маани тарнинуудаа дабтажал байһан гүб даа. Энээнэй агтаар Буряад орондоннай Бурханай шажанай ёһо заншал бүхэн мартагдаагүй, сүлөөтэй шэнэ сагай ерэмсээр "дахин хүгжэн мандажа байһые мүнөө харанабди.

Тэрэнэй нэгэ гэршэнь августын 8-9-10-най үдэрнүүдтэ Монгол ороной ниислэл Улаан-Баатар хотодо Гэгээн хотогто Далай-ламын залан ябуулһан Дуйнхор ваанай ёһолол болоно. Буряад оронһоо хэды ламанар, мүргэлшэдэй ваанда ошоһые лаб тодорхойлохонь хэсүү. Гэгэньшье Агатай хамта 400-500 хүн болоһон байха гэжэ һанагдана. Тэрэ тоодо хүнүүдые зөөхөөр тусгаар түхээрэгдэһэн ашаанай томо 5 машинаар Агын округтой 80-яад мүргэлшэд Агын дасанай шэрээтэ Цэрэн ламхай, түрүүтэйгээр морилоо. Тэдэнэр Улаан-Баатарай байрын нэгэ хороололдо (кварталда) айлал хорёо соо татагдаһан сэрэгшэдэй эхэ майхангууд соо түбхинэжэ, тэндээ сэрэгэй нүүдэл кухнитэй, уужам эхэ столовой гэдэ үдэрнүүдэй туршада байгаа.

Улаан-Үдэһөө ваанда морилһон олонхи мүргэлшэдые "Арьяа-Баала" нэгэдэл захиран эмхидхэжэ, ударидажа ябаа юм. Бүхы дээрээ зуу гаран хүнэй визэнүүдые, хилын саанахыг паспортнуудые бүтээхэ хүдэлмэри тус нэгэдэлэй түрүүлэгшын орлогшо Гыма Д а ш а ц ы р е н о в а, хүдэлмэрилэгшэд, эдэбхитэд Валентина Габагуева, Сэсэгма Дамбаева, Соёлма Цыренжапова, Людмила Цыденова, Римма Номшиева,

Эржена Цыбенова гэгшэд дүүргээ. Мүн нэгэдэлэй гэгшүүд Василий Касьянов, Альберт Уланов эмхидхэлэй бүхы хэрэгүүдтэ эдэбхит түгэс хабаадаа. "Арьяа-Баалын" түрүүшын бага автобусоор 18 хүн августын 1-нэй үдэшэ Улаан-Баатар хүрэхэн байна. 42 хүнийе нуулгаһан хоёрдохи автобусын августын 7-до ваанай эхилхын урда үдэр ошоо.

Августын 1-нэй үглөөгүүр Хяагта-Алтан-Булагаар гүрэнэйнгөө хилэ гарабабди. Үдэртөө хурсахан наран шарабашье, түргэнөөр дабшаһан автобус соо яһала тэсэхээр байба. Энэ жэлдэ бороо хуртай байжа, Монголой уудам тала, шэлэ хадын ташалангууд хүхэржэ, нюдэ баясуулна. Харгын хажуугаар нэмжйһэн эдлин талаар үхэр, хонин заримдаа һарлагуудшье хүрэлэн бэлшэнэ, эндэ-тэндэ сагаан хушалтатай эшэгы гэрнүүд зарим газарта хоёр-гурбаараа, нүгөө тээгүүр табар-зургаа, бүри арбаад хүрэтэр бүлэглэн харагдажа, нимэрхүүл эдлин талада эндэхидэл мэтээр аажам сүлөөтэйгөөр ажаһууһайб гэгээн бодол түрэхэ юм.

Улаан-Баатарта августын 1-дэ хүрэхэдэмнай, Далай багша урда үдэшэлиинь Монголой ниислэлдэ буугаад, Монгол Уласай Президентын "Их тэнгэр" гэгээн ордондо, түбхиноод, удаадахи үдэрын үглөөнэй 7 саһаа бэлэдхэлэй ном Гандан хийдэй Дуйнхор сүмэ соо уншажа захалһан байгаа.

Дуйнхор ваан, Дуйнхор ваан гэжэ хэлсэхээр үнийнэй ааб даа. Иимэ юумэн хойто зундаа, 8 һарада, Мойһолдо болохонь гэжэ бүри нёдондо намар мэдээтэй һэн.

Дуйнхор—Калачакра Сагай Хүрдэ. Энэнь бурханай нэрэ болон мотортой (гартай), 4 нэрэ, эмэ дүрэтэй. Энэ толилогдоһон зураг хийдэй Дуйнхор сүмэ тахигладаг бурханай хэгдэнхэй. Бэлэдхэлэй хэгдэнхэй хүсөөр Аркуун Далай-ламаннай өөрөө бурхан боложо хубилна. Тиимэһээ заримдаа улаан саһаа гү, олонхидо Далай багша Дуйнхор морилжэ, уншалгаһа байгаа. Үдын забһаа һүүлээр дахин бусажа, бурхан боложор уншадаг һэн. Энэ ашаар Дуйнхорой ваан хүсэтэй болоно бшуу.

Дуйнхор ваанда ху байһан хүн урдмнай байһан Далай-ламан бурхантай нэгэн боло. Дуйнхорой ама худар эхэнэр дүршье умай соо шонирд. Дуйнхорой боложо нүгээр түрбөө сэдхэхэ ёһотой юм. Тус боложо түрэхын долоон хүртэдэг гэгбэл, үлһан манжалгын ваан, хиб торваан, ошорой ваан, хонин номгодохон оршуулаа нэрын ваан болоно. Дуйнхор бурханда үхибүүн болоходоо, хүзэгтэн үлһан болгон, үнгын хадаг оёдэнь хаяжа, толгой дэ хурылан, бурханда гэгэнь. Хэдэн арбад минь Ганданай хорёо соо, Дуйнхор сүмэ урда дүүрэтэр сүм хадагуудда урдаа барьяа зулаар хурылжа байһа харахада, хүр жабха байгаа һэн.

БУДДЫН ШАЖАН хульгэндэ (Махаянада)

ДУЙНХОРАЙ НОМОЙ ТҮҮХЭ НЭЭ

"Дуйнхор" гэгээн үгэ түбэд хэлэнһээ абтаһан юм. "Дуй"-саг, "хор"—хүрдэ, мөөрэ. Монголоор, буряадаар "Сагай Хүрдэ" гэжэ оршуулагдадаг. Энэдхэгэй эртэ урдын самгарди хэлээр Калачакра гэжэ бэшэгдэдэг.

Сагай Хүрдын Номой яагаад, хэзээ бии болоһон тухай ондо ондоо сударнуудта ондо ондоогоор бэшэгдэдэг. Гэгэньшье алишье ушартань Бурханай гэгээн (Бурхан багша) хабарай адаг нарын 15-да Сог түгэлдэр үрэ согсолһон (Балдан-Брайбун) субаргын дэргэдэ Шамбалын Номуун хаан Дабаасамбуу түрүүтэнэй үмэнэ Сагай Хүрдын ёһые зарлиглаһан домогтой.

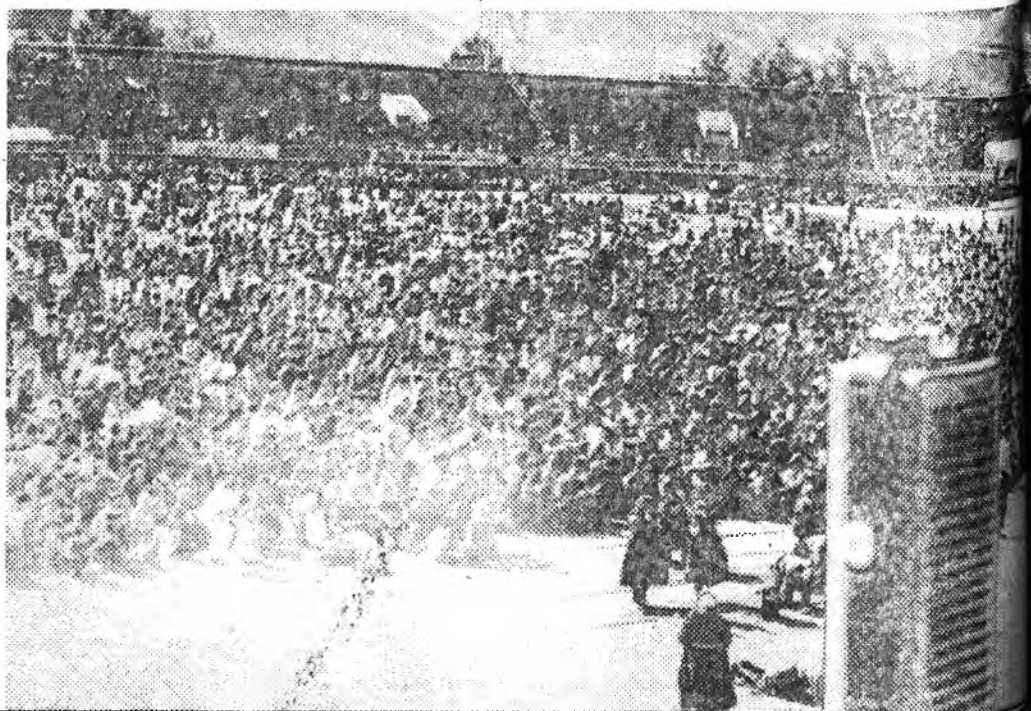
Номуун хаан Дабаасамбуу боти бүлэгыг бэшэһэн болоод, Бурхан багшыг Шамбалын орондо урин залаһанһаа Сагай Хүрдын нюуса тарниин бисалгалай хото мандал байгуулжа, "Сагай Хүрдын үндэһэнэй тайлбари түмэн арбан хоёр мянгата" гэгээн судар зохёһон байна.

Сагай Хүрдын Номые Бурхан багшын анхан айлдаһанһаа 1500-гаад жэл үнгэрһэн хойно гэхэ гү, али манай ээрын 10-дахи зуун жэлдэ Энэдхэгэй эхэ багша Зилува (Цилуна) Шамбалын орон хүрэхэ замай дэргэдэ Изагуур түгэлдэр (Шамбалын хаан) хубилгаан нэгэнтэй ушаржа, зальбарал табяад, Сагай Хүрдын абишиг ваан, жэзгуурай үндэһэ дамжалгын убадис мэтые соносоһон байна.

Удаһыггүй Калачакрын Ном Ра Брой гэгээн хоёр зүйл ёһоор Энэдхэгһээ Састын Түбэд орондо хүрэхэн аад, түбэд литын анханай жаранай эхин түрүүн гал туулай жэлдэ, 1027 ондо, Жоло хэлэмэршэн "Сагай Хүрдын үндэһые" Түбэдтэ оршуулһан гүүхэтэй, "Сагай Хүрдын үндэһэнэй тайлбарин" доторхые үзүүлэгшэ, Хамагыг айлдагшын шаби Чойжи гэгшэ Богдо Зонхободо дамжуулаад, Богдо Зонхобо Сагай Хүрдын шастар зохёолһоо Хайдаб богдодо Борог уулын буянай ёһоной зүгтэ асари дэлгэрүүлэн зохёһон гэдэг.

Монголой "Алтай сан" сонинһоо.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Дуйнхор бурханай дүрэ хүрэг (Гандан хийдэй Дуйнхор сүмэ); Лам-Римэй айлдаһал түб стадион дээрэ.

САГАЙ ХҮРДЫН СОГ ЖАБХАЛАНТА НУРГААЛ

аймагтарниин (дандерын) аймаг хоёр бий юм. Сударай аймагай номыг бисалгажа, нүгэлөө үсдэхажа, буянгаа арьбадхаад, эхдэн түрэл нэлэгэнэй эсэстэ бусад амитанда туһалха шадаатай Бурхан болохо жэшээтэй.

Тээ хэдэн түрэл дэмжтарнь, эхэ зургаан зүйл амтан ямар ехэ зоболон эдлэхэ гэжэби. Хүлээхэ эрхэгүйлби! Тээндэ шууд туһалхын тула наһандаа Бурхан болохоний Хэмгүй зобожо обатан бусад амитанда шууд туһалха гэхэн нигүүлэхсн боди сэдхэл тэжээхэн хүнүүд лэ нюуса тарниин ваанда хүртэхэ болбосорол, шадалтай болодог гэжэби. Харин имагтал хара амяа хараад, гансаараа хүсэтэй болоод, бусадые зонхилох, заагаршалха гэхэн хүн ваанда нуусаашье наа, үнэн хүсэтэйгөөр хүртэдэггүй юм.

Гэбэ-яабашье үйлын үрээр ваанда нууха хубитай хүн тожомын бисалгал тарнииа тэжээхэ гүйшье наа, ваанай үелэ абатан онсо хүсэтэй мансын саашанхи бүхн аянайн ябадалыг Бурхан биднай харгы тээшэ эрхэ бэшэ эдлэжа абаашадаг.

Дуйнхор ваан болбол хүртэгшэ зондо хатуу уялга тохосогүй наа, адисын гэхэ гү, али хүнэй сэдхэлдэ үлээдэг үр сараань тон хүсэтэй байдаг. Эмэл утарһаа Дуйнхор ваан онсо зондо хүртөөгдэнэ гү.

Бурядаймнай олохон хүсэтэй багша болоод байхна алай-ламын шажанай амтан Дамиян Тинлэйн аман-баатарта эрхэхэ, үгшнэ үлээхэ Улаан-Үдэрөө аюулын урда тээ, хүсэд хүртэгшэ байгаа бэлэй. Харин

Улаан-Баатарта ерхөдэмнай, Тинлэй багша августын 4-5-наар морилохон гэхэн мэдээсэл эрхэхэ. Энээнэй ашаар бидээр буряад хүзэгтэнэй Дуйнхор ваанай үдхнэ түнээгшгөөр тайлбарлажа үдэгдэ багшатай байлхоний манай зол болобо.

Түрүүшн үдэр уулзахадаа, таада бүгдэ энэ наһанайнгаа эхэл шухала түсэб, хэрэгнэ хүнөө бэлүүлхөөр байна гэжэ гэхэ багша заагаа. Энээгээрээ омогдоххо эрхэтэй. Энэтнай харин гадаада омог бэшэ, харин Дуйнхор бурханын бүтээжэ хаалхан хүнэй бурхан ёһоной омог болоно. Зүгөөр энэ омогоо тэжээхнэ түлхээд, дэмы хамнажа ябахэ бэшэ, харин мотороо хадагалаад, номгон нуруу ябахэ омог болоно. Энэ болбол Махаянын, Гэлэгбаагай тургад даагшадань анханай ёһо турим болоно. Энэ турим баримталжа, бурхан ёһоной омог дотороо абажа яабал, эдгэй шүдхэрнүүд дүтэшье тэжээхгүй, мүн бусадые энэржэ, тулалжа яабанай ашаар бидөөшье холо урагшатай, амталатай ябахат гэжэ манай заагаа.

Бодо Зонхобын Лам-Рим Тинлэй багшын хоёр жэл уушхан лекциүүд Дуйнхор хүртэхэдэмнай, сэгнэлэгүй тайтай байлаа. Юундэб гэхэдэ, сударай аймагай ном шудалжа амталанай ашаар хүзэгтэн нүлөө арилгажа, буянгаа тэжээхуула, боди сэдхэл тэжээхэ арга хүсэтэй болоно гү.

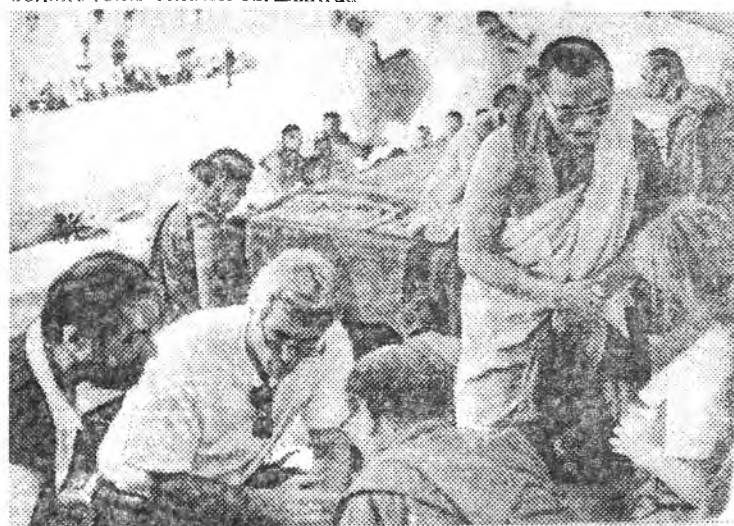
Бусадые энэржэ амталан, бусадта туһа хүртэхэ эхэн боди сэдхэл бүтээхэ амталтай гэжэ батаар шүдхэрнүүд нюуса тарниид хүртэхэ гү, мүн бусадые энэржэ, тулалжа яабанай ашаар бидөөшье холо урагшатай, амталатай ябахат гэжэ манай заагаа.

Юундэб гэхэдэ, сударай аймагай ном шудалжа амталанай ашаар хүзэгтэн нүлөө арилгажа, буянгаа тэжээхуула, боди сэдхэл тэжээхэ арга хүсэтэй болоно гү. Бусадые энэржэ амталан, бусадта туһа хүртэхэ эхэн боди сэдхэл бүтээхэ амталтай гэжэ батаар шүдхэрнүүд нюуса тарниид хүртэхэ гү, мүн бусадые энэржэ, тулалжа яабанай ашаар бидөөшье холо урагшатай, амталатай ябахат гэжэ манай заагаа.

Сударай аймагта боди сэдхэл—арга, хогоосон шаар—бэлгүүн бодол гэжэ тохосогдохой байха юм. Эдэ хоёрыг тус тусань хэднэ бүтээхнэ, эсэстэн Бурханай боди хотог олохонь тон орбо

байдаг. Имагтал нюуса тарниин аймагта арга бэлгүүн бодол хоёрыг гэхэ гү, али боди сэдхэл хогоосон шаар хоёрыг тарниин хүсөөр хослон нийлүүлхэнэй ашаар бусад амитанда туһалха шадал хүсэтэй Бурхан болодог жэшээтэй юм.

Тиимэһээ Далай багша августын 4-5-най үдэрнүүдтэ Улаан-Баатарай түб стадион дээрэ Лам-Римэй Номыг айлдаа юм. Түбэд хэлэ ойлгодогшгөгүй наа, Далай-ламын хоолойн абае, үгүүлхэ маягынь бүхөөр хадуужа абахаа оролдобол, хүртэһэн адистнай тон хүсэтэй болохо гэжэ Тинлэй багшынгаа

захяа ото наһан соносообди.

Хамба-лама Дамба, дид-хамбанар Доржо ламхай, Данзан-Хайбан ламхай буряад хүзэгтэнөө анхаралһаа эдлэнгүй, холын газарта эсэгэ мэтээр харгалзажа ябаа. Данзан-Хайбан ламхай буряад мүргэлшэ бүхэндэ зохид газарта нуугаад, Далай-багшын нургаал соносохо тусхай урилгануудыг хүртөөхнэ тула ехэ оролдогто гаргаа. Мүн дид-хамбын туһалагша Гончог лама буряад хүзэгтэннэ эхин үдэрһөө эсэс хүртэһэн аха дүү мэтээр абалсажа, харалсажа ябаа.

ДУЙНХОР ВААНАЙ үдэр ушарһан бүхн юумэл сэдхэлдэмнай батаар үлөө. Урда тээнь Монгол олохоннь наа, Гандан хийдтэ орожо мүргэхэ аргамни болоогүй хэн. Харин энэ удаа үдэшэлэн тээ бороон соогуур Улаан-Баатарта ерхэхэдэ, урид хаана байхашье хүсэд хэлсээгүй хүнүүд тон түрүүн Ганданга ошохо баатай болоо наабзабди. Энэ үедэ таанадыг хэн хүлээжэ, харууһалжа байхаб даа гэхэннь наһанууд харгыда гарахадэмнай хэлэгдэ бэлэй. Тээд Ганданай хорёогой газарта авгобусоо зогсоогоод, шабар уһан соогуур оймого, досоонь ороһоннай, хаалгын дэргэдэ хара суба хэдэрээд зогсоһон сагдаа үргэлжэ тэбхэн нэгэ томохон байһан тээшэ заагаа: "Жижүүр тэдэ байх", — гэжэ хэлээдхибэ.

Үнэхөөрөөшье тэрэ байһан соохи нэгэ таһалгада эмхидхэлэй хэрэгүүдыг эрхилдэг Тэрбиш гэжэ лама, шажанай ехэ нургуулин кадрнуудыг эрхилдэг Ганзориг гэжэ хара хүн утгад, тэрэ дотор Тэрбиш лама өөрөө газартаа гаралсажа, автобусымнай нургуулин дотор хорёо соо табюулба.

Тиин хубарагуудай хэшээлээ ябуулдаг, үргэлжэ тойроод, хана бүхэндөө Бурхан багшын намтар харууһан шэлэмэл хүрээтэй танха зурагуудтай таһалгада асараад, энэ хүндөө эндээ хонохот, үглөөдэртөө сүлөө ороод, ондоо байра бэлдэрнэ бээг, мүнөө ашаа үргэбишээ оруулаад, халуун эдээ баригты гэжэ Ганзориг гуай уриба.

Зарим тэдэ түбхнэжэ, гар нуураа угаагаа болоод, тогооной газар тээшэ хубарилдабади. Шараһан барайгар мяхатайгаар эдижэ, амтатай үдхэн сай уугаад, мүнгөөшье хүсэд нэлэгжэ үрдэггүй, яахамнай гэжэшэб

гэлдэжэ байтарнай, Ганзориг гуай ерээд, "Мүнэн хэрэггүй, нэгэ дахин айлшадые хоолуулаха шадалтай юм бээбди", — гэжэ, наһааемнай зааадибди.

Боро харааннье боложо, бороошье шангадаһаар, нуралсалай аятай зохид таһалга соо ороходоо: "Энэ бороон соо газар үлөө наа, яаха бэлэйбди", — гэжэ наһаа бүрээ сэдхэлнай баясан-баясан үргэлжэ бурхадар хүрээлэгдэн байра соогоо нойрсоо бэлэйбди. Улаан-Баатартахи түрүүшымнай үдэр, үлгэрэйхидэ, иимэ хүндэмүүшэ дулаан байба.

Занабазарай нэрэмжэтэ шажанай ехэ нургуулида хоноод, үглөөгүүр нюур гараа угаажа үрдэз нэнгүбди, мүнөөхи борооннье адхаһан зандаа, энэ үедэ үглөөнэйнгөө уншалга захиалһан Далай багшымнай хоолойн арюун хайхан абяан сонхын нээлтэтэй форточкоор соностожо, сэдхэлемнай аршаан мэтээр сүршэн баясуулба.

Гэбэл, түб стадион дээрэ августын 4-нэй үдэр Лам-Римэй Далай багш айлдахада харахн хара үлэн Богдо уула, Зайсан хада тээбээ буугаад, шанга гэшын халхитай аадар гамгүй шабадажа, айлдахалда ерхэн олон мянган хүнүүдыг хүлгүүлбэ. Имагтал хариһаа ерхэн Россин эрхэтэн байһан тула бидэ Далай багшада дүтэ, хүмэлтатый трибуна дээрэ нууһан хадаа бороодо ороогүйбди.

Энэ үедэ хахад час соо зогсоһгүй адхаһан шанга аадар соогуур түб трибунын урда хоёр нутадаа таягтай, нэгэ хүлтэй хүн зогсоһон зандаа байба. Басагатай нэгэ эхэнэр тэрэниие хажуу тээшнэ хүтэлжэ, далда оруулаха, гэхэдэннье, тэрэ дахин бусаад лэ байха юм.

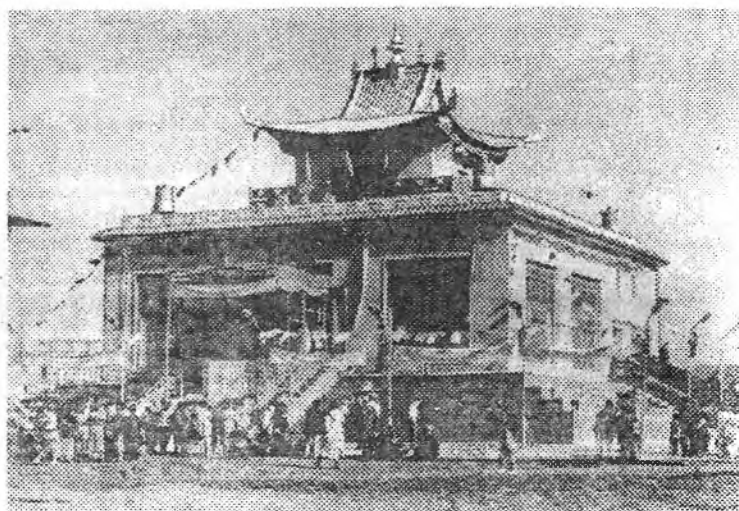
Айлдахалнь дүүрээд, уһанда абтаһан стадион дээгүүр уялгатуулан дуулаһан "Мэгээмэй" арюун аялын радиогоор соностожо байхадань, тэрэ хүмнай мүнөөхил хоёр таягайнгаа хоорондо тэмтэрэн нагад зогсожо байгаа бэлэй. Хэн, юун байгаа юм? Баруун ороной нэгэ корреспондент видеокамератаа бүри хажуудань ошонхой буулгажа байгаа бэн.

Монголой аюулуһе сахидат

орообди. "Арья-Баалын" улаадахи автобусой ерхэхэдэ, үшөө хоёр таһалга үлөө. Шэнэ түхэлэй хубиин энэ университадэй ректор Дашням, энэ нургуулин ажахын талаар захирал Амгалан (түрэлхидын Агын буряадууд болоно) эдэ арбан үдэр соо тон зохидоор бидэниие байлгаа. Үүдэ нахигша хоёр үбгэд, шорой хамагша абгай хүрэтэр бидэндэ тон зохидоор хандаа.

Арба гаран үдэр соо болоһон бүхнэ эндэ бэшээд алайба. Эгээл бүхөөр хадууглаһаниие нануулнабди. Гандан хийдэй

Занабазарай нэрэмжэтэ шажанай ехэ нургуулида хоноод, үглөөгүүр нюур гараа угаажа үрдэз нэнгүбди, мүнөөхи борооннье адхаһан зандаа, энэ үедэ үглөөнэйнгөө уншалга захиалһан Далай багшымнай хоолойн арюун хайхан абяан сонхын нээлтэтэй форточкоор соностожо, сэдхэлемнай аршаан мэтээр сүршэн баясуулба.

Гэбэл, түб стадион дээрэ августын 4-нэй үдэр Лам-Римэй Далай багш айлдахада харахн хара үлэн Богдо уула, Зайсан хада тээбээ буугаад, шанга гэшын халхитай аадар гамгүй шабадажа, айлдахалда ерхэн олон мянган хүнүүдыг хүлгүүлбэ. Имагтал хариһаа ерхэн Россин эрхэтэн байһан тула бидэ Далай багшада дүтэ, хүмэлтатый трибуна дээрэ нууһан хадаа бороодо ороогүйбди.

Энэ үедэ хахад час соо зогсоһгүй адхаһан шанга аадар соогуур түб трибунын урда хоёр нутадаа таягтай, нэгэ хүлтэй хүн зогсоһон зандаа байба. Басагатай нэгэ эхэнэр тэрэниие хажуу тээшнэ хүтэлжэ, далда оруулаха, гэхэдэннье, тэрэ дахин бусаад лэ байха юм. Айлдахалнь дүүрээд, уһанда абтаһан стадион дээгүүр уялгатуулан дуулаһан "Мэгээмэй" арюун аялын радиогоор соностожо байхадань, тэрэ хүмнай мүнөөхил хоёр таягайнгаа хоорондо тэмтэрэн нагад зогсожо байгаа бэлэй. Хэн, юун байгаа юм? Баруун ороной нэгэ корреспондент видеокамератаа бүри хажуудань ошонхой буулгажа байгаа бэн.

Монголой аюулуһе сахидат

алоотон уялгала тон харюусалгатайгаар дүүргэдэг шанга гуримтай, Далай багшын дүүрхн хууриуудай хүнүүдыг хэдэн даххар шалгажа оруулдаг бэн. Аятайгаар ёһон эрхэтэнэй юрын хубсаһатай, дандаа тэгшэ үндэр бээтэй, сөбөр шарайтай, захиһаа англаар дуугардаг даруу номгон, зохид халдмалтай эдэ хүбүүдыг харахаданье омогдохомоор, баясамаар байба. Бээ даһан залуу улас гүрэнэй албатан нимэл омог зоригтой байха ёһотой юм бээ.

Елэн хара үһээс өөдөн хамнаһан, шангадаа хара

ашагтай, үндэр шамбай нэгэ хүбүүниин бусад соогоо ахалаша янзатай байба. Батболд гэжэ нэрэтэй энэ албатан бидэнэртэ, буряад хүзэгтэндэ, тон зохидоор, энэрхыгээр хандажа, эзэлдэг хууридамнай наадгүт оруулдаг байгаа.

Хүн бүхэн Далай багшада дүтэл нууха гэжэ оролдоо юм ааб даа. Тээд зоной эгээл саада захида нуугаад, хамаг амитанай түлөө үнэн зүрхэнһөө Далай ламадаг шүтэжэ байһан, хандирхай дэгэлтэй юрын үбгэжөөл Дуйнхор бурханай адисыг үлэмжэ хүсэтэйгөөр хуряжа абаха жэшээтэй гэжэ Далай ламын хэлээшье Тинлэй багшамнай манда дамжуулаа бэн. Омогоо газаршань бэшэ, досоошонь нюутгы гэхэн нургаалнь мүн лэ наһадаба.

Стадион дээрэ Лам-Рим айлдаха үсдэн гүйдэлэй зуруудай саата зогсоһон олон мянгад зоной түрүүшн зэргэдэ монгол дэгэлтэй үбгэд, хүншэд Далай-ламын залараад нууһан гол трибунын дорохи эрмэг хүртээр бээрээ хэмжэжэ, нунажа мүргэлһөөр ошоно. Гансата хорёод-гушаад хүншэд эндэ-тэндэһөө арюун багшын зүг баряад, нууһажа мүргэн шүтэлхынэ харахадаа, этгэлэйнь хүсэтэйдэ гайхамар байба. Тэдэнэй дунда манай Агыннье буряад хүншэд үнэн хүзэгтэйгөөр мүргэжэ харагдаа.

Ваан хүртэхэ үедөө зүүдээ манатгы гэхэн даабари Далай багша үгшнэ байна. Ямар зүүдэ харанһаах үнэй нүгэл, буянай тэнсүүри, болбосоролын элэрхэ зэргэтэй бишуу. Хоёрдохи хүнндөө тон юрын хүнүүдтэй уулзажа зүүдэлхэдээ, сэдхэлэйн энэрхы зөөлэндэ баясажа юмби. Бурхад, бодисадань, заал наа, алтамал гоё хубсаһа үдөөд, гэрэлээр толорһон дүрөөрөө үзэгдэдэг бэшэ, харин хамаг амитанда туһалха хайхан сэдхэлтэй юрын хүнүүд боложо, бидэнтэй хамта ажаһуудаг гэжэ. Эдэнэр лэ ёһотой Арья-Баала, Манзашэри, Дара эхэнүүд болоно гэжэ Тинлэй багшын хэлээшэ наһадаба.

Монголой ниислэлдэ үнэргэгдэн энэ арбан нэгэн үдэр мартагдамагүй. "Буряад үнэн" газетын уншагшаднь намтай хамта агууехэ энэ Ваанда хүртэжэ байна гэжэ сэдхээ нэмби. Эдэ тэмдэглэлүүдыг уншахада, Дуйнхор ваанай үедэ олон мянган хүзэгтэнэй зальбаралай Гэгээн багшын Номой бүтээлтэй хамтарһанай эсэстэ оршолон сэдхэл наһалай онсо байдалыг зарим тэдгээрнье дамжуулаха хүсэлтэй байгаа. Нүүшын үдэр Далай багшын бүтээндэ үршөөһон көрөөдөр тусхэе: "Эдүүр энхыг, хайн хайганиие хүснэби. Бусад зонтой түни амгалангаар, эбтэй зетэйгээр ажаһууты!"

Н. БАДМАРИНЧИНОВ,
манай тусхай корр.
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Д. Тинлэй (баруун гарһаа), Далай-ламын шаби. Америкын алдарт киноактёр Ричард Гир (дундань) забхарлалай үедэ; Ивалгын дасанай хубараг Самдан Дашидондоков, тэрэнэй эжы Б.Х. Дашидондоков; Дуйнхор сүмэ. Авторай фотонууд.

Багшын булан

Гурт баруугаар хүхэ торгон дэгэлтэй, үргэндөө ямаан хүхэ шүрбэгэр хахалтай, хоршогорхон хара үбгэн; тэрэнэй удаа шэбшэнэ, зүүнхээ гарааар хүхэ шэршүү дэгэлтэй, жараад тойрон нахатай, буурал боложо ябахан түглэ халзан толгойтой, хүжүүн янзын гүрээгэр хара хүн; тэрэнэй удаа мүнтиймэ шэршүү дэгэлтэй, ута мүнгэн хутагатай, халгай гарайнгаа нэрэгүй хургандаа бүдүүн алтан бэхэлгитэй, хорёод тойрон нахатай, уйтан бүхэгэр нүдэтэй, молхогор улаан хүбүүн досдо уралаа ханжуулжархёод, нюла нюла нюяная татан, үргэлжэ шииганажа, янзагүй холигор юумэ, хюмная шэмхэлэн хууна.

Ямаан хахалта үбгэн (гэрэй эзэн үбгэн тээшэ хаража): Бидэнэй танайда зорижо ерэнэн ушар хадаа иимэ—ара үбэртэ үнэр баян алдар суугаа дуулгаан, хэшгэ буян түгэдэр эдэ Бадма абгайн одхон хүбүүн Манхуудай гэдэгтэ танай Должод басагыг эрижэ, хуби заяагаа холбожо, үйлэ буянгаа нэгдэхээ, худа ураг болоёл гэжэ ерэнэн байнабди. Тиигээд байхада. Галша худа, та Манхуудай хүбүүмнай хүргэн хүбүүн болгожо, үндэр ехэ хугадаа түшүүлжэ абаад, Должод басагата Бадма абгайн одхон бэри болгожо, үндэр байхан нэрэдэн, үргэн баян хотондон, үнэржэжэ налайжа хуухын, юрөөл зүбшөөл хоёроо үгэхитнай энэ үйлэ юрөөлэй байн байхан хэрэгтэ зорижо, үбгэн гүрүү ерэнэн ёһодоо гуйна гэшгэб.

Галша (Дари хүгшэн тээшэ баярланган маһагар улаан шарайгаар хаража): Зай, Дари, юун гэхэ гэшгэбиди?

Дари (урдаһаан толгойгоо гунхалзуулан энэбхилжэ): Би юун гэхэбиди даа. Юрөөл буянаар холбогдон байн байхан юумэ гэшгэ ааб даа.

Галша (толгойгоо бүтүү гүхэлүүлэн): Дари худагынтай зүбшөөл хойно, би юундэ зүбшөөхгүй гэшгэбиди. Зүб лэ бэд даа. Зүбшөөнгүй яаха нэн бибди. Дари бидэ хоёр иимэ ара үбэртэ алдартай суутай, баян бүдүүн, үнэр үргэн хүнтэй худа

ураг болохобди гэжэ ханаан заяан хоёртоо оруулаашгүй ябахан хоёр гэшгэбиди.

Ямаан хахалта үбгэн (нам даруухан боложо): Зай, Галша худа Дари худагы хоёрнай зүбшөөжэ, байн үгэ, байхан харюугаа хайрлаба, үршөөбэ гэшгэ, иигээд байхада, бурханта хүнэй ёһоор, буряад хүнэй заншалаар, түлхэнгал, шүтээн бурханда хирэгүй хадаг табижа, хилэнсэгүй хуби заяа гуйха болобо гэшгэбиди. Бурхандаа зула бадаргажа, галдаа түлэ нэмэжэ үгыг даа.

(Галша үбгэн бурханайнгаа урда эдэ нахата соо зула бадаргана. Дари хүгшэн гурбан хахалагдан түлэ абажа, галдаа нэмээд орхино).

Бадма абгай (үбэрөө хуулин, боро хирэ болошоһон пулаад сооһоо саарһанда боолготой нэгэ юумэ гаргажа, хажуудаа хууһан Манхуудайдаа): Бодо наашаа, энэ хадаг хадамдаа бари.

(Манхуудай нюяная татан бодожо, тэрэниень абаад, Галша үбгэндэ абаашажа барина).

Галша (маһагашан, хадагынь абажа, баруун гараараа мүргөөд): Ханаан хэрэгтэй бүтэжэ, баян дээрээ баян, үнэр дээрээ үнэр бологты! (Хадагынь дэрэ дээрээ бүгтэрүүлэн табина).

Бадма абгай (пумаажан пулаад гаргажа): Энэниень хадам эжидэ бари!

(Манхуудай баһал нюяная татан, тэрэниень Дари хүгшэндэ абаашажа бариба).

Дари (энэбхилэн абажа): Уримнай хүн боложо, үрэмнай морин болог! (Пулаагынь оронойнгоо шэрээгэй мухалай дээрэ табина).

Бадма абгай (үбэрөө хуулижа, хабтагар хара сүүмхэ гаргаад, тэрэн сооһоонэгэ шара солхообо, нэгэ нарийхан алтан бэхэлгэ абажа, Дари хүгшэндэ бариба): Энэниень Должод бэридэмни үгөөрэгты!

Дари: Яагаа ехэ бэлэг гэшгэб, бэридэтнай хүргэнэ бээб (бишыхан хайрсаг соо хэжэ, хан-ян гэтэр суургална).

Бадма абгай: Зай, Галша худа,

“ХАДАГ ТАБИЛГА”

Хоца Намсараевай “Үүрэй толон” гэжэ романһаа хэнэгыг найруулга.

нэгэнтэл ураг боложо зүбшөөлөө үгэнэн хойнонтой, абалсаха, үгэлсэхэ юумэ тухай арсалдаха, тааража ядаха юун байхаб. Түрэ хуримаа хүндөөршье хэхэ гээ хаатнай, хүнгөөршье хэхэ гээ хаатнай, намда бэрхэшээхэ юумэ байхагүй. Харин танда хүндэ болохо байгаа хаань, түрэ хуримаа танай тала харалсажа, хүнгөөр бүтээхэ гэжэ хэлсэхэдэ би арсахагүй байхаб, тиигээд юун гэхэ байнат, танай дуран дээрэһээ болоё.

Галша (Бадма абгайн шэрүүн харасаһаа хүрдэжэ, бага уруугаа харан): Абгай худа, хүлисэнэ бээт. Ганса басагата хадамда үгэхэдөө, унаха моритойгоор, унтаха дэбидхэртэйгээр, хааха ханзатайгаар, үмдэхэ хубсаһатайгаар, зүүхэ зүүдхэлтэйгээр айл зоноороо хүргэжэ ошохо ёһотойбди гэхэ байнаб. Баһа шадал зэргээрээ шармайжа, тоо халюута, түхэрэн хээтэ бэшэшье хаань, үмдэхэлтэй бэлэгтэй ошожо, үбгэд хүгшэдһөө үрэ бэеынгээ үйлэ хэрэгтэ юрөөл хайрынь дуулаха, хүртэхэ ёһотой байнабди. Хоёр мори, хорин бодо, хоёр зуун түхэриг тооложо хайрлаха, туужа үгэхэ бээт гэжэ хананалби.

Дари: Худамнай зүбшөөнгүй яаха нэм даа, гараһаар ганса басагаарнай бэриень хэхээ байжа, нюуртаа үһэтэй, нюргандаа ноһотой, арбаад хорёод адууһа мал химгадахагүй юм бээ.

Ямаан хахалта үбгэн (хүхюүгээр энэжэ): Худагыннай шангахан байхала ханабал даа. Абгай худатнай арсахагүй юм бээ. Басаганай заһал бараг, түрэ хурим түгэд байха гэбэл, ондоо бэшэ юун хаб.

Бадма абгай (сухадан): Би б а я х а д а а ш ь е, үнэржэхэдөөшье, алдар нэрээ ара үбэртэ дуудахадаашье, тэрэнээ зон хүнһөө гуйжа гуйраншалжа, мүргэжэ, мүлхижэ олоогүйб, өөрынгөө үйлэ буянгаар олооб. Би, Галша худа, тантай худа ураг болоходоо, үхибүүгээ нэгдэхэ,

ниилүүлхэ гэхэхээ бэшэ, эд зөөриез тантай нэгдэхэхээ ханаа бэшэб. Тиимэ бээ?

Галша (үлэ мэдэг толгойгоо дохин): Тиимэ даа.

Бадма абгай (зандаран): Тиигээ хаа, иигэжэ хэлсэхэ ёһотойбди: мүнөө үбһэ хулһанай саг ерэжэ байна. Би бэриез энэ гэхээр абаха ёһотойб. Та иимэ шахар саг соо басагата заһажа, түрэ хуримдаа түхээржэ амжахагүй байнат, сэхыень хэлэхэдэ. Тиимэ нэн туладань хүнгэхэнөөр, түрэ хуримгүйгөөршье абалсабал, танда бүри амар байхал. Тиимэ бээ, зүб хэлэнэ гүб?

Галша (толгойгоо эльбэн): Зүб хэлэнэлта даа.

Бадма абгай: Зүбхадань хоёр морин, хорин бодо, хоёр зуун түхэриг гэхэнэйтнай тэн хахадынь үгэхэмни гү, али үгымни гү, үшөөхүсэд ойлогогүй хуунаб. Басагата үгэхые зүбшөөжэ, бурхандаа хадаг табюулаат, бэлэг сэлэгымни абаат, хүнхүлөөрөө тородоггүй, хэлээрээ тородог юм. Ойлгомжосотой бээ?

Галша: Ойлгонолби даа. Абгай худа, хүлисэжэ, угайдхадаа хоёр морин гэхыемни зангаарнь орхижо, саада тээхиень өөрынгөө хэлээшээр болгожо хайрлыг даа.

Бадма абгай (урматайшаг зөөлөн боложо): Зай, тиигээ хаа, хоёр морин, арбан бодо, зуун түхэриг мүнөөр басагыешни абаха болобод. Тиигээд манайда ошожо, түрын ёһоор мал барихам гэхэ юумэнтнай үгы, тэрэ хэлсэһэн тоото мал мүнгэн хоёрыетнай хүнөөр туулгаад, хармаанлуулаад эльгээхэб. Тиигээд хаяар абалсаха үдэр харынь үзүүлээд, лама хэдыдэ абалсахаш гэнэб, тэрэ үдэрын дуулгахаб. Олон хүнэй хүргэжэ ошоһоной хэрэггүй, таба-арбан хүнөөр басагата абаашажа үгэхэт. Минишье гэртэ мүн лэ арба-табанһаа саана хүн байхагүй.

Дари: Басаганай теэд түрэ хуримгүйгөөр, заһал зэбһөггүйгөөр үгтэбэб гэжэ гомдожо, гутаржа ябахагүй юм

аа гү? Хайшан гэхэб, иимэ хаям даа.

Бадма абгай: Дари ху яһала зүбхэлэнэ даа. Түрэн гээшые хүндөөр, ехээр болоо хаа, гайтайхан байн Галша худатан, эндэ хэлэхэдэ, аминдаханаа шадалтай гэшгэ. Намтай түрэ хурим хэжэ шадал хаям. Харин түрэ хурим ехээр хээд, хүшыень аб тэрээндээ булигдажа, ху дайрагдан модон шэнгэ намаагүй болоод хууна одоол эшхэбтэр юумэ харагдаха болоно. Ху тиигэшөөд байгаа хаатнай, шхэбтэр юумэ болохо гэшгэ. Жэшээлхэдэ, та яагаа шадал багатай, ахирт худа ураг болоо гэшгэ хүбүүнтнай хулабтар хүн юм гү гэжэ хүндэ асуутан нюураа хаанаа хэхэ гэшгэ иигэжэ саагуур бодо хэрэгтэй байна.

Ямаан хахалта (хахалта шобторон): Зүб байна, Бадма абгай Дари хоёрой нанал бодолой гү саагуур байһанинь тааруугаар хараг (ташаганаса эльгэ хатан).

(Хүшэгын наана арю Должод айлшадай бууһа хойшо гэрэйнгээ зүүн хорхигор муухан сарай гэрэй ханада шэхээс нялж Бадма худадуулжа бахшагнажа байгаа).

Должод (эхэ эсэгэ гомдон, найман хээтэ багса бажуун, хуха хан бодожо): Хүн гэшгэ гүб, гэшгэ гүб? Иимэ сагта энэ юундэ түрөө гараа гэшгэ Бадмын эрьюу нюбан хүбү гэгэн болооб гэжэ, баян барлаг болоод, бодо гүб, борьбоёо сохжулжа, гүүлэжэ, яһаа сохжул ябанхаар, боожо гүб булгагдажа хэбтээшэни дээрэ. (харанхалжа уна).

(Хүшэгэ.)

Х.ДАМПИЛ

зүжэглэн найруу

МҮРГЭЛЭЙ БАЙШАН

ТУРУНТАЕВО. (Телефоноор абтаба). Эндэ шэнэ тээрмэ хүдэлжэ эхилбэ. Часай туршада тонно ороһоо тээрмэдэхэ хүсэтэй хоёр агрегат тодхондонхой. Тээрмын коллективне хүтэлбэрилдэг В. И. Серебряковой үүсхэлээр нэн түрүүн эсэгэ Игорине урижа асараад, тээрмээ ариудхаа, бурханда зальбараа.

Иимэ аргаар ашаглалгада тушаагдан тээрмэдэ татагдан талханай хахадын дээдэ шанарай байгаа нэн. Тиин энэ тээрмэ нутагай зондо үни соо туһатай байха гэжэ найданабди.

Шажан мүргэлөө, урданай христиан ёһо заншалнуудыг нэргээлгын хэрэг Турунтаевада хүүлэй үедэ нилээд дэбхижэнхэй. 1995 ондо Үнэн алдарт шажанда шүтэгшэдэй мүргэл хэхэ байшан эндэ нээгдээ.

МҮНГЭН ДУТАЛДАНА ГЭЭД...

Турунтаево тосхондо оршодог наһажаал зоной байшанда урда жэлүүдтэ сүлөө хуури байдаггүй нэн. Харин мүнөө мүнгэ танганай дуталданһаа уламжалан, эндэ 30 хүнэй орондо оройдоо 10 хүниень байлгах аргатай гээд мэдээсэгдээ. Наһаараа хүшэр хүндэ ажал хэжэ, дайн байлдаанда шархатажа, бэеынгээ тэнхээ тамир бараһан, ганса бөө, үлбэр үбгэд, хүгшэд манай гүрэндэ “үлүү зон” боложо байна ха гү?..

П. ВАЛЕНТИНОВ.

ИТАЛЬЯН суута композитор Джозеппе Верди үндэр наһалжа, дэлхэйн композиторнуудай нэгэ тоологдохол бодото гүнзэгыгөөр харуу оперонуудыг зохиоһон дэлхэй дээрэ алдаршэ Тэрэнэй оперон геройнуудай доторой гүнзэгыгөөр гаргагдан 1886 ондо зохиогдэ “Отелло” гэжэ оперон доторой байдалы, инат тоон гүнзэгыгөөр харуу хүгжэмтэ драма, трагеди Энэ оперон дэлхэйн оперонуудай ехэ ехэ театруудта амжалттай табигдан юм. Буряада болон бэлэдэй академ театрта найруу табигданһаан хойшо жэл үнгэрбэ. Энэ шагнагшад тус оперыг харадаг, зүрхэ сэдхэлээ шагнадаг юм. Манай бэлэгтэй бэрхэ артист рольнуудтан наадаһан ЗУРАГ ДЭЭРЭ: СССР арадай артист, Федерацийн Гүрэнэй лауреат Дугаржаб Даши Отеллын, Россин арадай Саян Раднаев Ягыл наадажа байна.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ

АГУУ ИЛАЛТЫН 50 ЖЭЛ

ДАЙН ТУХАЙ ШҮЛЭГҮҮД

Гунгаа ЧИМИТОВ
СОЛДАДТА
ХҮШӨӨ

Дайн ороноо хамгаалх аяа
дээр сэрэгшэ дайнда мордоол.
Эзгын шанга захяа наанаал ха,
Эрлэг дайсадтаа довтолон
ороол.

Мундэртэл адхархан номондо
мудуулаад,
Хүрхрөөш автомат буугаа
адхаад...

Ханай зөөлэн газартаа
буудуулаад,
Халсан нойрсонош, манай
солдат.

Хангайтай олон байлдаанууд
болоол даа,
Арслан баатарнууд
дайладал үшөө.

Мундэртэл муухай дайсанууд
дарагдаа, -
Алдарын мунхэлнэл нангин
хүшөө.

Шэдтэ хайхан ороноо
абарх аяа,
Шингэнээ эсгэнгээр хүбүүд
жагсаал.

Эрд түмэндөө жаргалан
асарх аяа,
Атомат буугаа шангаар
адхаал.

Бээ гамнаггүй ариалхан
арх газаруудыг эсгэнгээр,
Эрлэг солдат, шиний
баатаршаагыг

Эхлэн эсгэнгээр бүхы дэлхэй.
**ХҮБҮҮН
БАСАГАН ХОЁР**

Айдар залуу хүбүүмний
Алар баруун фронтодо
Алсатан муухай дайсадаа
Ами, худан ябанал даа.

Алар жаахан унаганын
Ард хүлэг болонхойл,
Аларга ганса унагын
Ариу найма хүрэнхэйл.

Айдар залуу хүбүүмний
Агуу дайны газарта
Аха, сухарихыг мэднэгүй
Алар нэрээ нэрлүүлээ.

Алар дүүхэйн нутагтаа
Аба, эхнээ нусаар
Аруул бэлэ бэлднхэй
Алар инагаа хүлэнхэй.

**ЦЫРЕНДАША
ДОРЖИЕВ**

Гүнзгэр нутагта
Гүнзгэр бэлхэйтэ,
Гүнзгэр аба эхнээ
Гүнзгэр, ех болоолта,
Цырендаша Доржиев.

Дайны газарта мордожо,
Дарин утаа үнэрдөөт,
Балд дайсадаа даража,
Баатар солдот бадаруулаат,
Бууша мэргэн Доржиев.

Аба хайхан ороноо
Ариалхыс ариалаад,
Алар зонингоо түлөөд
Ами бээ үгөөлөтэ,
Цырендаша Доржиев.

Сээг ногоо надхуулан
Сээг сагаан түгнэйнэй,
Эрх газар харуулан
Эрх хүбүүгээ мартаагүй,
Цырендаша Доржиев.

Бугар муухай фашизмые
Бугар нэрэн хүнөөнэй,
Бугаршаагуу алдарын
Бугар арад мартаагүй,
Бугар мэргэн Доржиев.

1945 оной майн эхээр совет сэрэгшэдэй хүсэтэ сохилтоор Берлин унахан гэшээ ааб даа. Фашистнуудай нийслэлыг довтолгодо 82-дохи гвардейскэ дивизи хам оролсоһон юм. Энэ сэрэгшэй нэгэдэл хадаа мүнөөнэй Мирнэ гэдэг станцида (урдны 74-дхи развед) 321-дхидивизи гэжэ тоотой, Забайкалийн хүбүүднээ юрэнхыдөө бүридхэгдэһэн байгаа. Тэдэ сэрэгшэдэй зэргэдэ арбан найма наһа хүрэн-болин байһан Лодоной Батамүнхэ 1942 оной март соо тагадаад, түрэл нутаг Уртаһаа ехэ холо бэшэ газарта албаяа эхилээ хэн. Минометчигуудай рото до хургуули гаража байтарнь, зунинь гэнтэ Примори ошохоёо байһан эшелондо хуулаһан хэбэртэй болобо.

Гэнтэ ябажа эхилээд байтараа, поездын тогтоодо, сонхоор харахадам, Шэтэ ерээд байгаа бэлэйбди, - гэжэ мүнөө ветеран хөөрэнэ. Эндэл баруун фронт ошобо хабди гэжэ ойлгообди.

Хахад нара шахуу тогтон торонгүй эшелондой ябаад байхадань, Сталинград шадархи Серафимович станцинд дэргэдэ бидэниие буулгажархиба. Тэндэ дайны дүлэн сорьёжо байгаа. Буудаа 15 номотой, нэгэ гранататай манай сэрэгшэд түрүү шугам эзэлжэ, дайсадай урдаһаа хаража, байлдаанда оробо хэн ха. Батамүнхэтэй хамта нутагайн хүбүүд - Ч. Раднаев, С. Юндунов, Г. Раднабазаров, М. Дагбаев гэгшэд Доной фронтын бүридэлдэ орожо, дайлагдажа эхилбэ. Уданшьегүй Раднаев Лодонов хоёрһоо бэшэниинь Сталинградтай түлөө байлдаануудта алуулһан байгаа.

"Волын зүүн бээдэ маанадай бээ хэхэ газар байхагүй!", "Алхамшыг гэдэргэз бү сухарй!", - гэнэн шанга захиралтануудые абанан сэрэгшэд ами наһаа хайрлаха гэжэ мэдэнгүй, немецүүдэй урдаһаа тэмсэгдэг хэн. Эхэ орондоо тохёолдоһон аюулыг сараха гэһэн бодолһоо ондоо юмэн ухаандань ородоггүй байһан юм.

Батамүнхэ, бүхы суг сэрэгшэжэ ябаһан хүбүүдын тэртынхээр татагдаһан номо годлидо, табяал хаань, татагдаһыг гэнгүй, дайсан тээшэ хийдэшэхээр бэлэн ябаа. Аймшагтайшыг, аюултайшыг ябадал хэн бээ, тээд Эхэ оронойнгоо түлөө ами бээ хайрлахагүй ябаһан зон байгаа.

Үдэр хүнигүй буудалдаан, үхэхэ хосорхыг амин дээрээ нүдөөрөө хаража ябаһань, хүбүүд сухаряагүй. Котельниково хотыг сүлөөлхэдөө, недели шахуу хүйтэн сүбдэг окоп-нүхэн соо үдэр, хүнигүй байрлажа, тэсэһэн байна.

Мүнөө ханахадан, бэрхэл хэн ха даа. Сугтаа ябаһан нүхэдшини алуулһан байха, хүдөөлүүлхэ, хахасаха арга забда болохогүй, - гэжэ дайнай ветеран гуниглана.

Дайнай үйлэ шэрүүн, зэбүүн гэшээ. Номонхуниие илгадаггүй. Тодхор дайрабал, тудаха байгаа. Батамүнхэ хэдэ шэнээн хатуу тулалдаанда оролсобошье, амиды гаралсаад лэ байдаг хэн. Нахуюна бурханиинь саран хамгаалдаг байһан юм гү - оорөөшье гайхаад абадаг бэлэй.

Сталинградтай хүүлээр дивизинь баруулажа дабшаад, Донбасс, Одессэ, Николаев болон бусад газарнуудыг сүлөөлөөд, Тирасполь хото дүтэлөөд ябатарнь, В. Чуйковай 8-дахы армиег нөөргэнэ бусажа, нэгэдугаар Белорусска фронтын мэдэлдэ оруулба. Энэмнай немец гүрэнэй түб шэгэлжэ сохило үгэхэ сэрэг байба. Батамүнхэ үнэн дээрээ омогорхоо нааб даа. Юундэб гэхэдэ, тэрэ үедэ сууда гаража ябаһан маршал Жуковай сэрэгтэ ябаха гэһэн хүндэтэй болоһон

байгаа ха юм.

Тэндэ байлдажа ябахадаа, сержант-минометчик Лодонов үхөөд, энэ түрэлдөө тэхриһэн гэхэдэ, ехэ алдуу болохогүй шэнги байдаг. Днепр мүнэниие гаталха гэшээ айхабтар хүшэр, түбэгтэй байһан ха юм. Саада захадань түрүүлжэ гараһан немецүүд туулга адхажэ, толгойгоо үргэхын аргагүй байдал түхээрээд байгаа. Тиыхэдэнь совет командовани яажашье хаань, баруун эрьедэнь

ЭРЭЛХЭГ ЗОРИМГОЙ СЭРЭГШЭ

гаража, бажуулаха гэһэн зорилго табихан юм. Батамүнхэ үшөө хажуудаа гурбан хүбүүдыг абаад, уһан соо урдажа ябаһан хабтагинуудыг суглуулаад, наһа шэнги юмэ дарахалаад, октябрийн тэн багаар үдэшлэн хэлбэдэжэ гараба. Мүрэнэй тэн багта хүрөөд ябатарнь, ракетэ табигдаад, үдэр шэнги харуул болошобо. Тиыхэдэнь немец одоол шабажа эхилээ. Хүбүүд шархатажа, наһань шэнгэжэ, хүйтэн уһан соо хоолойсоо оймого, Батамүнхэ баруун эгсэ үндэр эрьедэнь хүршээбэ. Харан сасуун нэгэ гүнзэгы бомбын тэһэрхэн нүхэн байба. Тэрээн руу хүрэхэ ороод, нойтон хубсаһаа бажуужа байтарнь, бомбо хажуудань буушаба. Мэдээ ороһоншуу болохоодо, шоройгоор булуулһан янзатай, хүл гарын хүдэлхэ аргагүй, амилангэхэдэнь, хамар уруунь элхэн шэгээд, халуу бусалжа эхилшээбэ. Нүдээ нээгээд үзэхэдэнь, улаа эрзэн юмэн жэргэнээд, бэшэ юмшыг харагданагүй. Бата-мүнхэ тиыхэдэ үхэхэ байнаб гэжэ ханажа байһаар, нээрээл мэдээ табишаба хэн ха.

Хэдэшыг саг үнгэрхэн юм бээ - толгойһоонь хүн татажа байна хэбэртэй. Уданшьегүй баһа ойроглоод, ойлгохоёо болишобо. Нүүлээрн гэнтэ нэгэ хүнэй хүлэйн ула руу үдхэлжэ байхада, нэриһэн шэнги болобо. Ойлгон гэнээн старшина Филимонов тэбэрхэн кукни руу шэрэхэ ябаба.

Арай гэжэ ама хамарынь шэглэһэн элхэ шабарһаа, хатаһан нүһа шуһанһаа сэрбэлдэ болоод байхадань, толгойнь эрвэжэ, нүдэдэнь эрвэлжэ, шэхэнүүдын дүли болоһон байба. Тиһээр нэгэ саарһа харбайба. Арай гэжэ шагаажэ уншаа болохонь, "адишуу байдалда орообди, сугтаа аргын газар бэдэрэ" гэнэн байба.

Тэрэ багаараа иишэ тишээ худхаһаар үшөө нэгэ шархатаһан хүнтэй тэдэ хоёр уулзаба. Гурбуулан ганса пистолет зэбсэгтэй, хэдэ хоноһон юм, хоёр гулабхаа буудаад, хоолложо ябаһаар, санбат олобо. Тэндэһэнь госпиталь эльгээгээ бэд даа. Хэдэ хоноод байтарнь, частинь машина ерээд байба. Тиыхэлээрн, тэрэндэ хуугаад, сэрэгшэдтэ тэрвэлжэ ябатарнь, толгойнь олиггүйгөөр үбдөөд, хабдашаба. Яахашье аргагүй болохоодо, эмшэдтэ хандаһань, ара тала руу эльгээхэ хэбэртэй болобо. Батамүнхэ нүхэдөө таһархыг отго арсаба. Эмшэн байһан томо хара хамган юмэ бэшэжэ, нилээн удаан болоһон хойно, гэнтэ хүнэй байһыг обёорһон юмэдэбэ, Лодоновто нигэжэ хандаба.

Би шамда операци хэжэ, аргаадад үзэхүүб. Ямаршье юмээ халхуулаха мэдээгүй хүбүүн зүбшөөбэ. Майхан соо хэбтүүлээд,

духынь зузаан арга отолжо, тэндэ тогтошоһон номондой хэлтэрхэй абажа хаяа хэн.

Диваажанай орондо тэрэ үедэ ошоод үзэһэн байгаа бэшэ аа гүб гэжэ хананхайб, - гээд урдын солдат мийэрнэ.

Тиыхэдэ Батамүнхэ Лодонов дариин утааг үнэрдэһэн, дайсангай шадалаа үзэлсэһэн хүн болоһон ябаа. "Шэн зоригой түлөө" медальтай, Улаан Одоной ордентой, эрэлхэг солдадуудаймнай нэгэн гэжэ сэрэгшэдэйнгээ дунда алдаршаһан ябаа. Түрүүлээр шагнал хайрануудыг ехээр харбайдаггүй саг байһан ааб даа. Зүгөөр

Сталинградтай байлдаанда баатаршаага туйлаа гараһан хүн тэмдэглэгдэхэ байгаа.

Украина, Польсские сүлөөлэлсөөд, Иольшын дэбисхэр дээрэ дайлагдаад, 1945 оной эхээр Германийн түбхууд тулалдаанда Лодонов хабаадалсаа. Частинь Берлинһээ 70 модоной газарта тогтоод байһан ха. Гэнтэ немецэй самолёт бии болоодхибо. Тиыхэдэнь Забайкалийн хүбүүнэй командалдаг отделенийнхид тэрэниие бууджа оробо. Тэрэн гэнтэ хэлбэгэнээд, унажа эхилбэ. Солдадуудай ошоходонь, үхэшэһэн залуухан летчийг планшето олошобо. Тэрэниен дээшэнь дамжуулаад, хүбүүд ноёдһоо баясхаланда хүртбэ. Иигтэжэл, эндэһээ Берлин хото абыхын түлөө байлдаанда Байгал далайн саанахи буряад хүбүүн оролсоо хэн.

Үдэр бүри буудалдаан, бомбо, снарядуудай тэһэрэн сугтаа ябаһан нүхэдэнь хороожол байха. Город соо бүришье орёо, гэнэтэй ха юм.

Би тэрэ үедэ үбэштэй ябаа хаб. Балал алуулһанаа гүб гэжэ айдаггүй хэн хаб, - гэжэ мүнөө ветеран ханадаг.

Нэгэ иимэ ушар Батамүнхэ Лодонов мартадаггүй. Немец үдэр хүнигүй номоор шабажа байгаа. Полкын командир бүлэг сэрэгшэдыг дуудаад, хэлэбэ:

- Энэ бэшгэр армийн штаб эльгээхэ ёһотой болоод байнабди. Хэн зүрхэлхэ байнаб?

Батамүнхэ түрүүлгэй гурбан хүбүүд шэлэгдэбэ. Командирын, нүдэнһөө уһа гарган, таалаад, сэрэгшэдыг үдэшөө хэн. Тэрэн айхабтар хатуу даабари байгаа. Шпрей мүнэниие гаталжа, армийн штаб ошохо ёһотой хэн. Саг зуура зохёһон дамжуур харгыгаар ошожо ябатарнь, нүхэдэнь осолтожо шархаташаба. Бурханай хайраар бүтэн үлэһэн Батамүнхэ тэрэ даабариинь дүүргэжэ, нүүлдэнь Алдар солын III шатын орденээр шагнуулба.

Дайн дажарай ажал шашаг. Аюулгүй юмэн байхагүй. Алхама бүхэн аминай сэнтэй. Берлиниие абыхын түлөө тулалдаанда Батамүнхын бүлэг эгзэн түлэг дундаал ябалсаа.

Нэгэтэ үлөөгүүр комбат Власик сержант Лодоновыг дуудаад хэлэбэ:

- Шархатагшаднай ангажа үхэхээс байна. Яажашье хаань, уһа олоё.

Берлин хотын дундахи нэгэ үйлсэдэ хэн ха. Батамүнхэ хүнэг абаад, автомадаа үргэлөөд, тээ саана байһан, бомбодуулжа бутаршаһан томо байһан руу шэглэбэ. Тэндэ дүтэлхэдэнь, урдаһаань немецүүд подвал сооһоо гаража ябаба. Тэдэниие туужа ябаһан манай солдат гайхашаһан Лодоновто хэлэбэ:

- Дайн дүүрээ. Дайсад бээ тушаажа эхилээ.

Иимэ һони дуулахаа тухайлаагүй сэрэгшын дары нөөргөө бусахада, нүхэдэнь мэдээсэл абанан, баярһаа

бархиралдахаһаа нааша боложо байгаа бэлэй.

Байн-байн буудалдаан, тэмсэдээн замхаһаар, сэрэгшэд сүлөөтэй шэнги болобо. Немецүүдэй булигдаһанаа мэдэрхэнэй хүүлээр хоёр-гурба хоноод байхада, нэгэ үйлсэдэ ябатараа, Лодонов полкын хэлхээ холбоной отделенийн командир Семен Дугарон гэдэг Яруунын хүбүүнтэй уулзаһаба. Дайгаа даража, амиды мэндэ үлэһнөө үнэншэжэ ядажа байжа ярилдаад, нутагайхидаа оложо, дүрээс абхуулаха тухай хэлсэбэ. Уданшьегүй Суусал (Оловянная) нутагай Георгий Дмитриевич Видулов, Бооржын Базар Балданжапов, Батамүнхэ Лодонов, Улаан-Үдын Семен Дугарон, Сагаан Шулуутайн Бата Ражбаев гэдэг табан хүбүүд сугларжа, Бранденбургын үүдэнэй дэргэдэ дүрээс абхуулба. Тэрэ фото-зурагын бүхы орон дотор элдэб журнал болон газетнуудээр хэблэгдэһэн намтартай.

Нэгэ хэды болоһон хойно Берлиниие абананай баяр ёһолол тэмдэглэгдээ бэлэй. Тэндэ Батамүнхэ Лодоновто Алдар солын II шатын орден барюулагдаба.

Үшөө баймга июль нара соо Илаатын үдэрэй эсэс татаан болохоодо, Лодоновы Алдар солын I шатын ордендо зүүрчлалһан тухай сонсоһон байгаа. Тэрэн Берлинһээ 1947 оной эхээр бусатарнь хураггүй байһан аад, табин нэгэн ондо военкоматһаа Лодоновто орден ерээ гэнэн захяа дуулагдаба.

Эндэ ерэхэдэнь, сэрэгшэй албатад ади II шатын орден ерэһэн байхадань, иимэ шагнал дабтаад, үгтэхэгүйгээд, нөөргөн эльгээжэрхихэн ха. Тэрэндэ ехээр һонирхоо, һожорхоогүй урдын сэрэгшэ Лодонов өөдэ абангүй үнгэрэгжэрхихэн байна.

Мүнөө болгоод, иишэ тишэ суур сонхы тараахадань, уг узуурын олохоор бэшэ янзатай. Гурбаншатын ордентой хүн байжал болохо хэн ха, юмэнэй зүблэрөө хаа.

Батамүнхэ Лодонович дайндаа бусаһаар түрэл нутагаа зандань хүргэн нэргээхын тула бага бэшэ ажал хэһэн юм. Парторг, зүблэлэй түрүүлэгшэ, соёлой ажалшан гэхэ мэтын зониин залан дабшуулаха ажалнуудта наһаараа ябажа, хүндэтэ амаралтада гаранхай, нутаг нутадаа хүндэтэй, сарюун сэрбэр зандаа, гэр тойронгос эрьезд, амгалан тэнюун ажаһуужа байдаг. Агуу Илаатын 50 жэлэй оёе тэмдэглэн, нутагайнгаа хургуули һударнуудаар уригдажа, залуу үетэндэ дайшалхы замайнгаа намтар хөөрөжэ үгөө.

Ц. ГОНГОРОВ.

XVII жаранай модон хүхэгшэн гахай жэл
(1995-1996 он)

НАМАРАЙ ЭХИН ХҮХЭ БИШЭН НАРА

Буряад литэ	10	11	12	13	14	15	16
Европын литэ	4	5	6	7	8	9	10
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Нара панед.	Мягмар Марс вторник	Лагба Меркури среда	Пурдэ Юпитер четверг	Баасан Солбан пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнэг Үдэр	шара нохой	шарагшан гахай	сагаан хулгана	сагагшан үхэр	хара бар	харагшан туулай	хүхэ луу
Мэнгэ	бсагаан	5шара	4ногоон	3хүхэ	2хара	1сагаан	9улаан
Һуудал	модон	хиц	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан

Гарагай 2-то шэнын 10 (сентябрийн 4). Бадма Самбаавын үдэр.

Шара нохой, бсагаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Хэшэг даллага абаха, бурханда мүргэхэ, үргэл үргэхэ, эм найруулха, тэнгэри, лусууд тахиха, хүрэнгэ табиха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бодхоохо, бүтээхэ, урлалда һураха, айлалдал дэбшүүлхэ, агнаха, нүгэлөө наманшалха, ламын санаар хүртэхэ, зүүдхэл зүүхэ, модо һуулгаха, наһанай хүсэ арьбажуулха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, аршаанаар угааха, утаал хэхэ, худалдаа наймаа эрхилхэ, бэрийн үйлэ бүтээхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Гэхэ зуура замда гараха, аяншалха, малгай хубсаһа эсхэхэ, хэрэглэл газашань гаргаха, нүүхэ, суглаа зарлаха, үһээ угааха, хэрүүл гаргаха, газар хэндэхэ, түрэ хэхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, бэеын тамир хайжарха. Үшөө һануулха нэгэ зүйл юунбэ гэхэдэ, намарай эхин бийлэһи наһа 5 шара мэнгэтэй. Тиймэхэ бишэн жэлтэй, 5 шара мэнгэтэй хүнүүд һэргылжэ, бээ нарйар абажа ябаха ёһотой.

Гарагай 3-да шэнын 11 (сентябрийн 5).

Шарагшан гахай, 6 сагаан мэнгын, хийдэ һуудалтай үдэр. Энэ үдэр дасан (дуган) һэргээн заһабарилха, дасан (дуган), сэргэ бурхан, мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, ном оршуулха, ном номнохо, тантрын тарнинууды уншаха, абаһанаа бусааха, мал үсэлхэ, аршаанаар бээ арюудхаха, шагнаһи хайндэр эрхилхэ, баярта ушараа тэмдэглэн хайндэрлэхэ, ламын санаар хүртэхэ, дайсани баада шүдхэр дараха үйлэнүүдтэ хайн. Гэбшье эм найруулха, замда гараха, бэри хүргэхэ, наһа барагшын хэрэг бүтээхэ, газар малтаха, зураг зураха, бөөгэй хэрэг эрхилхэ, городто хэрэг бүтээхэ, модо орбонтойнь унагааха, худаг малтаха, тангариг абаха, суглаанда сугларха, түрэ хэхэ, нохой худалдажа абаха, худалдаа наймаа эрхилхэ, хутага бүлгүүдхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, мэдэрэл хурса болохо.

Гарагай 4-дэ, шэнын 12 (сентябрийн 6).

Сагаан хулгана, 4 ногоон мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ,

зальбарха, эм найруулха, шуһа ханаха, буян үйлэдэхэ, хяһа гаргаха, зүүдхэл зүүхэ, баярай хайндэр хэхэ, гэр бүлэ бололсохо, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бүжэг наада эрхилхэ, үүдэ гаргаха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, нарай үхибүү эмшэлхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, хүниие тушаалда томилһон тухай захиралта гаргаха, зарлиг тунхаглаха, эһээбэри табиха, эд бүтээхэ, бүлэдөө хэшэг даллага абаха, зурхай шудалха мэтын бусад хайн үйлэнүүдые үйлэдэхэ үдэр байна. Зүгөөр замда гараха, мори, үхэр худалдаха, мал үсэлхэ, хүн дүрсээ алдаха, мори уридаанда хабаадаха, эблэрхэ, хэлсээ баталха, ном оршуулха, бэри буулгаха, бага хүүгэдые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ мэтые тэбшэгты. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 5-да шэнын 13 (сентябрийн 7).

Сагагшан үхэр, 3 хүхэ мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Балин гаргаха, эм залаха, эм найруулха, лусууд тахиха, модо зоохо, нүхэ бүглэхэ, тангаригаа болжуулха, эльбэ, хулгай, дээрэмдэрха, дайсание номгодхохо, хутага, месс дархалха, модоной дарха хэхэ, гэрбариха, газарай ажал эрхилхэ, шабар зуураха, замда гараха, үзэг шудалха, ном уншаха, ном номнохо, шагнаха мэтыц үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр амараг садан бололсохы, багшада шаби орохы, үхэр худалдахы, худалдаа наймаа эрхилхы, бэри буулгахы, хээрэ нүхэ малтахы, гэрэй һуури табихы, наһа барагшы хөдөөлхы, аршаанаар угаахы, бурханда мүргэхы, абаһанаа бусаахы, модо отолхы, хөрөөдэхы тэбшэхэ шухала. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, зол жаргал ушарха.

Гарагай 6-да шэнын 14 (сентябрийн 8).

Хара бар, 2 хара мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Сахюуса хуруулха, эм найруулха, замда гараха, хубарагай нахилхүртэхэ, ламын санаар абаха, городто хэрэг үйлэдэхэ, үхэр худалдаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, хэшэг даллага абаха, городто ажал ябуулха, бэри буулгаха, түрэ хурим хэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, бүжэг наада эрхилхэ, тангаригаа

болжуулха, модо сабшаха, агнаха, ада шүдхэр зайлуулха, хараал сараха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Харин абаһанаа бусааха, хадаг табиха, ном номнохо, шагнаха, үрэхэ тариха, үриез түлэхэ, нүүхэ, үхибүү хүлдэ оруулха, багашуулы гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ мэтые тэбшэгты. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөри арьбажаха, мал үдэхэ.

Гарагай 7-до 15-най дүйсэн үдэр (сентябрийн 9).

Харагшан туулай, 1 сагаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тэнгэри тахиха, гүрэм уншуулха, эльбэ гаргуулха, ехэ хүниие бараалхаха, аршаанаар угааха, лусуудта үргэл үргэхэ, ном номнохо, үхэр, хонийо онсо хайнаар харуулаха, шүтээн бодхоохо, арамнайлаха, үрэхэ тариха, хэшэг даллага абаха, наһа утадхалгын үйлэ бүтээхэ, уран бүтээл бүтээхэ мэтэхэ эхилэхэ, алибаа ханаһан хэрэг хайнаар бүтэхэ. Гэбшье шорой шулуу хүдэлгэхэ, шууялдаха, үймэхэ, нүүхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, бэри буулгаха, үхибүү хүлдэ оруулха, багашуулы гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь ябуулха, үбшэ аргалжа эхилхэ, дасанай (дуганай) һуури табиха, һэыгэр бэрхэ, худалдаа наймаа хэхэ мэтые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан хайн байдал тогтохо.

Гарагай 1-дэ хуушанай 16 (сентябрийн 10).

Хүхэ луу, 9 улаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, бисалгал үйлэдэхэ, хэшэг даллага абаха, эд зөөри, үхэр ондоо тээшэнь үгэхэ, абаһанаа бусааха, түмэрөөр уранай зүйл бүтээхэ, буян үйлэдэхэ, дайсание, ада шүдхэр номгодхохо, эдөө хоол, хубсаһа олохо, худалдаа наймаа, андалдаа үйлэдэхэ, үгэлгэ үгэхэ, эдэй тэнгэри тахиха, нүхэ малтаха, мори һураха, эм найруулха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр гэрэй һуури табиха, шуһа ханаха, төөнэхэ, замда гараха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, хэрэлдэхэ, засаг буялдан хөмөрлөдхо, хала, онгосо дархалха, ехэ уһа гатаха, заһаа бариха, бэри үгэхэ мэтын үйлэнүүдтэ хорюултай. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хэжэг хүжэрхэ.

Мүнөө саахарай хэмгүй үнэтэй болоһон сагта саахар хэрэглэнгүй гү, али багаар хэрэглэжэ, жэмэс буйлуулха хоёр арга уншагшадайнгаа анхаралда гурадханабди.

ЖЭМЭС БУЙЛУУЛХА ХОЁР АРГА

ХАТААХА АРГА.

Энэ аргаар малина, үхэр цодон, гүлзөөргэнэ гэхэ мэтэ жэмэсые буйлуулжа болохо юм. Наранда хатаабалтнай, шанарын муудаха. Тиймэхэ электропезшэнгэй духовко соо гү, али халуун пезшэн соо хатаахат.

Эгээл хайнаар эдөөшэн үрэ жэмэс шэлэжэ абаад, набиша намааһаань, элдэб бог шоройһоо сэрбэрлэхэт. Удаань утаагдаһан жэмэсэ түмэр хабтагайнууд дээрэ жэгдэхэнээр тарааха хэрэгтэй. Духовко, пезшэн руу гү, али плита дээрэ жэмэсэ табихаһаа урид хабтагай дороо хирпиисэ табихаһаа бү мартаарайты.

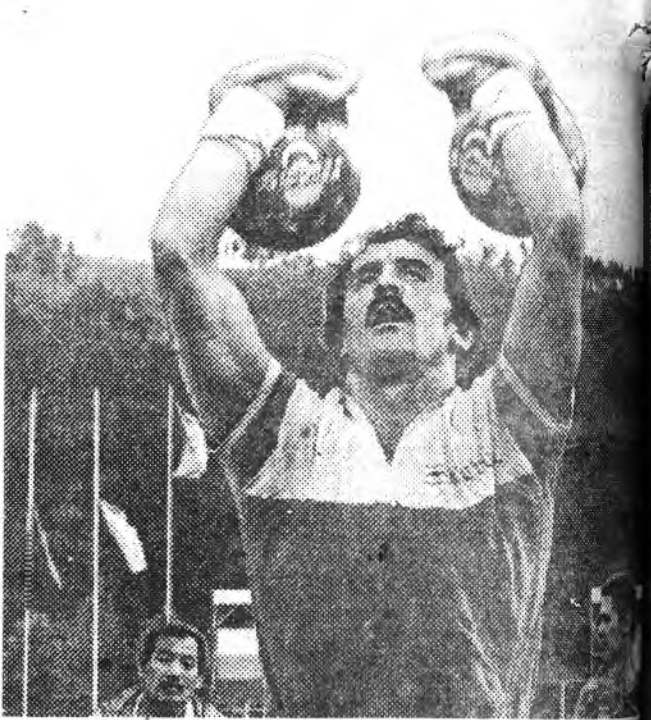
60 градус халуунда жэмэс хүсэд хатажа эхилдэг. Баряад үзэхэдэ, жэмэс зөөлөн байхаһаа гадна, халта гарта няалдаад абабал, хүсэд буйлуулагдаа гэбшэ. Шангаар бажуудаха, шүүһэн гараха ёһогүй. Хэрбээ шүүһэнэй гараа һаань, дахин хэдэн час хатааха хэрэгтэй.

ЗАГАРАЙН АЙМАГАЙ Шэнэ-Бэрээнэй больницын классойн уласхоорондын классай спортын мастер Сергей Леонов гүрм арба гаран жэлэй туршада бээ хориходоо, ехэ амжалта туһа байна. Түрүүшээр тэрэ юрэ шалаагаа гаргахын, бээ шангай тула хоёр пүүдэй гүйр үргэдэг хааб даа. Саашааа шунаһи республикын бэрхэ тренер, спортын мастер, бүхэсоёон катэ судья Сергей Иванович Дехановай хүтэлбэри доро һуралса, хэхэдэ, үндэр үрэ дүнгүүдые харуула.

С. Леонов Россия Федерацийн, СССР-эй чемпион бол оронойнгоо Кубогта оло дахин хүртэһэн, дэлхэйн Кубогаар шагнал бумбэрсэгэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаалса хоёрдохи һуури эзэлһэн байна. Оронойнгоо абарга чемпионон ээргэдэ хүртэхын түлөө мүрысөөндэ хабаадахадаа, мүнэн мөш шагналдаа. Тэрэ дэлхэйн болон СССР-эй хэды рекорд тогтоһон юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Сурхарбаанай абарга чемпион болоһон Сергей Леонов.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

Ажалай ветеран
АНЦИФЕРОВ
Леонид Леонтьевичой

саһаа урид наһа бараһан ушараар Буряад Республикы Арадай Хурал түрэлхидтэнь, дүтын хүнүүдтэ гүнзэгйи шагна гашуудалаа мэдүүлнэ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖНЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИЖИГОВ Б.М. Ж. (хариусалгата секретарь), НИМАЕВ П. П. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ПИНТАЕВ В. И. (хэлбэлэй директор), РИПЧИНОВ С.Д. (редакторай орлогшо), САМБЯЛОВА Т.В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаршвилин үйлэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэлбэлэй 2 хуудалан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 4800. Стереотипта тушаагдаһан саг 17.05.

Буряад Республикын республиканска типографидэ газетэ хэлбэгдэ. Директорайн телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрдхэлдэ абтанхай. Заказ №163.

Редакцийн телефонууд: редакторай - 2-50-96, присылын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, хариусалгата секретариин - 2-50-52, секретаридай - 2-41-91, таби нийтын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическэ - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон һургуулидай - 2-64-36 (даагшань), 2-57-63, олонийтын хүдэлмэрийн ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректуриндэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Мэ корреспондентүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61, Баргажанда - 91-6-40.

"Бурятия" хэлбэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05.